

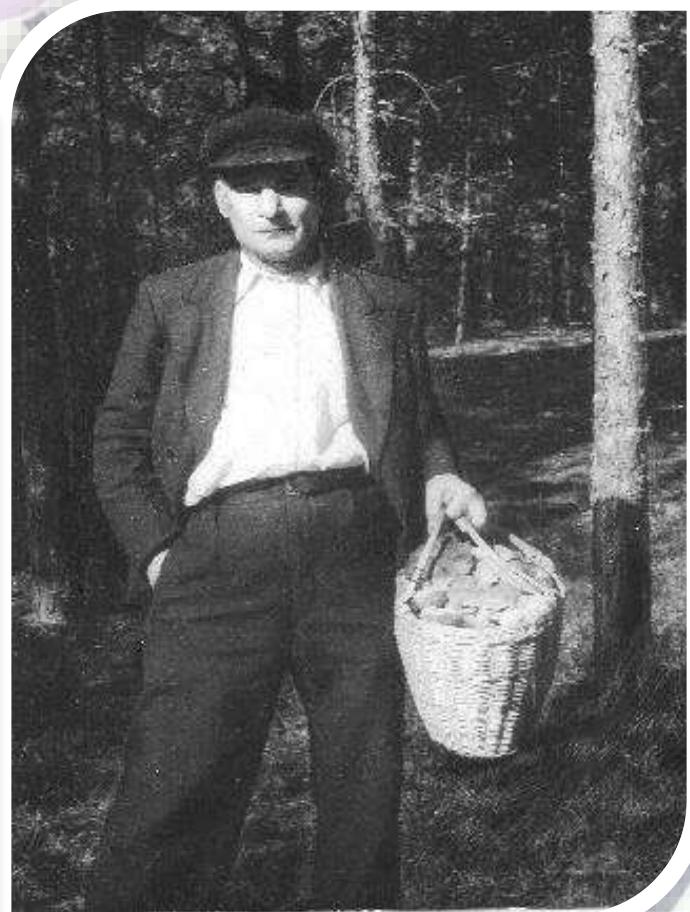
ГЕНІЙ МАЙГО МЕСЦА

СЭНСАВЫЯ ПАДАРОЖЖЫ ПА БЕЛАРУСІ

“ЗАГІБЕЛЬКА ЛЕПШ ПАРЫЖА”

Падарожжа-адысэя

Юры Важнік Наталля Іллініч

з удзелам унучак Якуба Коласа
Веры Данілаўны Міцкевіч і
Марыі Міхайлаўны Міцкевіч

gmm.by
нацыянальны праект сэнсавага турызму

ГЕНІЙ
МАЙГО
МЕСЦА

Змест

Маршрут падарожжа	3
Прадмова	4
Лёс	5
“На свете счастья нет, но есть покой и воля”	9
Адысея Якуба Коласа	11
Загібелька	18
Свіслач, Арэшкавічы	21
Юзаф-музыка	22
Кіпячка	23
Шлях да	24
Блужскі Бор	25
Падбярэжжа	27
Вусце	29
Балачанка	35
Беразянка	41

Маршрут падарожжа

1 МАР'ІНА ГОРКА

2 ТАЛЬКА

3 ЗАГІБЕЛЬКА

4 АРЭШКАВІЧЫ

5 БЛУЖСКІ БОР

6 БАЛАЧАНКА

7 ПАДБЯРЭЖЖА,

8 ВУСЦЕ

9 ПУХАВІЧЫ

10 БЕРАЗЯНКА

Працягласць падарожжа: пешшу – 6 км, аўта – 70 км, усяго з Мінска – 210 км.

Час падарожжа: 5-6 гадзін, аўдыёгід – 1,5 гадзіны, усяго з Мінска + абед – 8 гадзін

Прадмова

Герой нашага падарожжа - народны паэт Беларусі Якуб Колас. Мусіць няма таго беларуса, хто б ня ведаў гэта імя, такі код, хутчэй за ўсё ў спалучэнні з імем Янкі Купалы. Як заўсёды ў такіх выпадках існуе кананічны вобраз, для большасці – гэта помнік у цэнтры Мінска. Просты, грунаваты пажылы дзядзька з вусамі адзеты ў абавязковы балахоністы касцюм з гальштукам па звычаю 1950-х. І калі вы ўбачыце фота з іншых часоў, ці пазнаеце?

Якуб Колас – самы, што ні на ёсьць беларус, так мовіць, беларус пад першым нумарам. А хто ж яшчэ? Раней была Літва з пальшчыз나ю, і калі б мы ў очы сказалі, напрыклад, ўраджэнцу Наваградчыны Адаму Міцкевічу, што ён беларус, думаю, той моцна б здзівіўся. Беларусь – краіна сялян, простых людзей, або, як трапна сказаў другі прэтэндэнт, а на самой справе - альтэр эго Янка Купала, тутэйшых.

Якуб Колас нарадзіўся і вырас тутэйшым беларусам з беларускаю моваю, ад малака маці да скону. Просты невыразны выглядам, просты непатрабавальны ў побыце, кемлівы, ня надта глыбока і сістэмна адукаваны, спрытны і талерантны ў звычайных для сябе справах, пужлівы і асцярожны ў незвычайных ситуацыях пры невядомых наступствах, моцны і бясконца цярплівы становай жылай, слабы ў грамадскіх лабірынтах, зразумелы нам сваімі спектрамі “дабрыні-зайздрасці-нянавісці”. Толькі не кпіце з гэткіх фармулёвак, а лепей дадайце свае.

Лёс

Гады	Узрост	Падзеі
1. Навука першая – дзяцінства, юнацтва, што ў “Новай зямлі” апісана, падоўжана ў школцы прыходскай, настаўніцкай семінарыі, і што скончылася са смерцю бацькі.		
1882-1898	0-16	Дзяцінства. Сям'я
1898-1902	16-20	Нясвіжская настаўніцкая семінарыя, смерць бацькі
2. Навука другая - з вопыта маладога настаўніка, які жадае палепшыць дрэнны свет, а пападае на выпраўленне на тры гады ў астрог.		
1902-1906	20-24	настаўнік на Піншчыне, Смалявічыне (Верхмень))
1906	24	настаўніцкі з'езд у Мікалаеўшчыне
1906-1910	24-28	зборнік “Песні-жальбы”
1908-1911	26-29	Мінскі астрог
3. Навука трэцяя, дзеля каторай, не дай бог жыць эпохаю рэвалюцыі настаўнікам на чужынцы, але калі ты шукаеш, то павінна быць выйсце.		
1911-1915	29-33	настаўнік на Піншчыне, пад Москвою
1913	31	ажаніўся з Марыяй Дзмітрыеўнай Каменскай
1914, 1917	32, 35	сын Даніла, сын Юры
1914-1917	32-35	ваенная служба
1918-1921	36-39	настаўнік у Абаяні
4. Беларусіада, або як прагнулі перамогі агнеборныя апантаныя мужы, словам падобныя Зеўсу, і гэта амаль удалось, толькі крыху не хапіла, ці траянскі конь Інбелкульта		
1921-1928	39-46	Інбелкульт
1921	39	зборнік “Казкі жыцця”
1922	40	зборнік “Водгулле”
1923	41	паэма “Новая зямля”, аповесць “У палескай глушы”
1925	43	паэма “Сымон-музыка”, “Лістападаўская справа”
1926	44	20 гадоў творчасці, Народны паэт Беларусі, сын Міхась
1927	45	аповесць “У глыбі Палесся”
1929	47	смерць маці
5. Адысея, або падарожжа, калі ты дарэмна шукаеш роднага месца, амаль усе богі табе адказалі ды супраць, а твойго палку ўсё становіцца меньш і не прыбывае, ды і Талька зусім не Ітака		
1928-1956	46-74	акадэмік, член Прэзідыума і віцэ-прэзідэнт АН БССР
1929-1938	47-56	член ЦВК БССР
1930-1931	48	рэпрэсіі па “Саюзу вызвалення Беларусі”
1933-1940	51-58	пухавіцкі летні адпачынак
1933	51	аповесць “Дрыгва”
1934-1935	52-53	з’езды савецкіх пісьменнікаў, Сусветны кангрэс абароны культуры
1936	54	30 гадоў творчасці
1937-1938	55-56	рэпрэсіі А.Каменскага, смерць калег, п’еса “У пушчах Палесся”
1939	57	ордэн Леніна
6. Ёнанатоц цета то бро́мо тоу Обиօсéа Тое, што звычайна адбываецца пасля Адысеі, або невясёлая адзінота з няўхільнай старасцю і бяссіллем, якія не выправіць ордэнамі, членствамі і заклінаннямі ці міністр грыбной гаспадаркі.		
1941-1945	59-63	эвакуацыя, гібель сына Юрый, гібель Янкі Купалы, смерць жонкі
1943-1952	61-70	узнагароды (7 ордэнаў, 2 сталінскія прэміі, заслужаны дзеяч науки)
1947	65	паэма “Рыбакова хата”
1946-1956	64-74	дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, БССР, член ЦК КПБ, Камітэт па Дзяржаўных прэміях, Камітэт па абароне міру, Усеславянскі антыфашысцкі камітэт
1954	72	аповесць-trysлогія “На росстанях”, паэма “На шляхах волі”
1956	74	смерць

Нарэшце, Якуб Колас, нібы той Саваоф сусвет, стварыў, сфармуляваў Беларусь як “Новую зямлю”. Але ж як сапраўдны беларус, стварыў толькі для такіх, як сам, тутэйшых. Бо якую з’яву свой не пачне раскопваць, рыдлёука бразне аб камяні “Новай зямлі”, а хтось іншы, вось тут побач, у гэтым самым месцы, правальваеца, нібы пад ім дрыгва, ці то нейкае смецце, ці ўвогуле нічога няма. Хоць ты карыстайся ў якасці сімвала веры, ці сапраўдны беларус ці не.

Так і ў будучым, калі чытчу стане незразумела: навошта ім да патрэбы была тая зямля, што такое клёцка, чаму ўсе паны дрэнныя, сённяшняя Беларусь, як тая хмарка разыйдзеца, можа, нават і з маланкамі і пераўтварыцца ў нешта новае, як у свой час сталася з Літвою.

Сапраўды, “Новая зямля” – падмурак беларушчыны, бо той першапачатковай Беларусі няма і ніколі ўжо не будзе.

Беларус звычайна не сам выбірае лёс, але ж рэдкасць, калі бог накануе. Лёс Коласа, як наша дарожка – напрамак ёсць, а так круціца сабе, калі беражком, калі вакол груда, дзе гразка, дзе траска. Амаль да 40 гадоў узросту лёс марнаваў, то ў настаўніках, мала што не даректарам, то ў турму, то нейкім малагодным ваякам, то Перм, то Курск з 20 бульбінамі на ўсю сям’ю на тыдзень. Гэтыя тры навукі нагадалі чаго рабіць не трэба, высушилі ды наказалі цярпець. А далей богі проста далі шчаслівы билет: Давай у Мінск! Уяўляеце, якая верагоднасць той загадкавай позвы, З гады пасля рэвалюцыі, грамадзянская вайна, кранштацкі мяцеж, з Пілсудскім яшчэ не скончылася, разруха, сядзіш сабе ў Абаяні, ну і радуйся што з галадухі яшчэ жывы, у 1921 г. з голаду ў Расіі памерла больш за 6 міл’ёнаў чалавек. Разумееце, гэта ж тэхнічна немагчыма празнаць, дзе ты, што ты, верыце, смартфонаў тады не было. Кажаце вершы? Якія вершы? Песні-жальбы? Казкі жыцця?

Такое сёння не ўявіць, каб нехта з Наркамасветы праз два месяцы! пасля яго ўтварэння, ведаў, што ёсць такі будучы класік недзе пад Курскам і пастараўся каб той абавязкова прыехаў у Мінск, даў ўпаўнаважанага, вагон. Да таго ж у гэты ж час другі класік Янка Купала пад хатнім арыштам, у яго на кватэры быў зроблены ператрус, а архіў адвезены ў ГПУ. Хто быў добрым геніем для Коласа невядома: ці дзядзька Лёсік, ці Чарвякоў, ці хто яшчэ? У якія часы бюракратычная машина ў тых складаных умовах спрацавала добра? Мусіць тое цуд, што рэдка так у беларуса бывае. Наша сціплая Радзіма часцей рассявае сваіх дзяцей па свеце і не надта перажывае за іх зневіні лёс. А тут слайна атрымалася, можа калі яшчэ атрымаеца.

Здаецца, толькі ў знак падзякі да рэспублікі пішы, паэта, сачынія, працуй. Твой час! Вось яна, Беларусіяда! Загулі, засноўдалі сацыяльныя ліфты. Адкуль узяліся тыя паэты, Маладняк? Адкуль тыя навукоўцы, Інбелкульт, Акадэмія навук? І Якуб Колас з другога рада на фота аказаўся на самай быстрыні плыні. Усяго за 5 гадоў Народны паэт Беларусі, уся краіна святкуе 20! гадоў творчай дзейнасці.

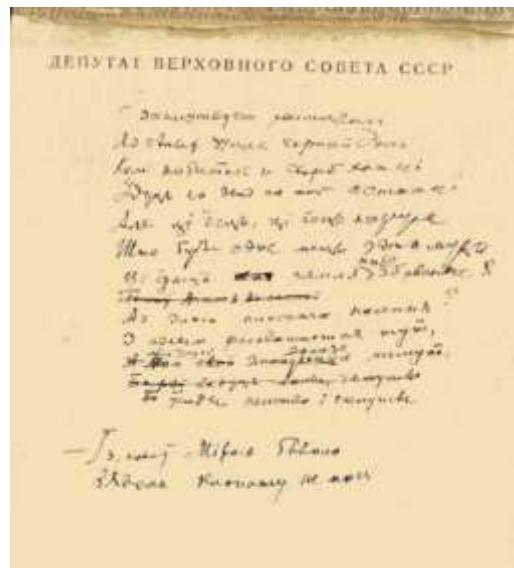
Ну дык паведайце, Музы, што існы ў вяршынях Алімпу:
Вы, бажаствы, вы паўсюды, ведаеце ўсё ў паднябессі;
Мы ж нічога не ведаем, толькі плёткі розныя чуем:
Вы мне паведайце, хто правадыр, той хто жыцця не бярог;
Усіх астатніх я б не змог ні назваць, ані пералічыць,
Ці калі б меў досыць часу, каб меў дзесяць лужаных горлаў,
Ды каб меў моцны паўсюль чутны голас і медныя грудзі;
Ці ж тады б, нябесныя Музы, дачкі вялікага Зеўса,
Мы разам успомнілі ўсіх, хто стараўся над Беларуссю,
Іх сапраўды было шмат, іх тысяча і тысяча тысяча.

Але тым жа часам аднекуль узяліся і таксама хутка навучыліся стрыжаныя хлопцы ў фуражках. Далей – іх пара. Хто з грэчаскіх богаў апошні? Дык гэта старая маці, хоць сваёю смерцю, як магла папярэдзіла. Ды ніяк не пачулі. Самае дрэннае, што Беларусіяду прайгралі ўсе. Хто страціў Літву, хто – Рэч Паспаліту, хто – Расію, ды ці аб такой Беларусі марылася. Чарговы раз “сжата” пакаленне ўжо новай Беларусі. “Як каласы пад сярпом тваім”. Ды і той, хто “жаў”, атрымаў ці ту ю кулью, ці пуцёўку ў пекла. Астатнія, хто колькі, згубілі волю, сорам і добры розум ды акунуліся ў жах, забыццё і нявер’е да скону. Такой камандай не пабудуеш рай ані на зямлі, ані на нябесах.

Мы сустракаемся ў нашым падарожжы з Якубам Коласам 50-гадовага ўзросту. 1932 год. За спіною юнацтва, настаўніцтва, астрог, рэвалюцыйныя турботы, Інбелкульт. Ужо жывы класік нацыянальнай літаратуры, які адсвяткаваў 25-годдзе творчай дзейнасці. Народны паэт новай сацыялістычнай Беларусі. Акадэмік, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР. Член Цэнтральнага выкананія камітэта ЦВК БССР, тагачаснага парламента. Ужо ёсьць геніяльная “Новая зямля”, вяршыня, якая ахінула ўсю эпоху.

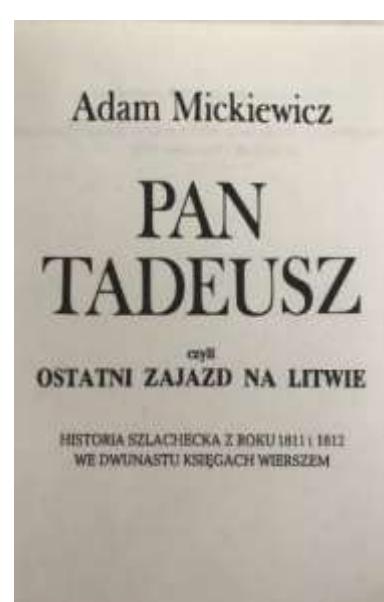
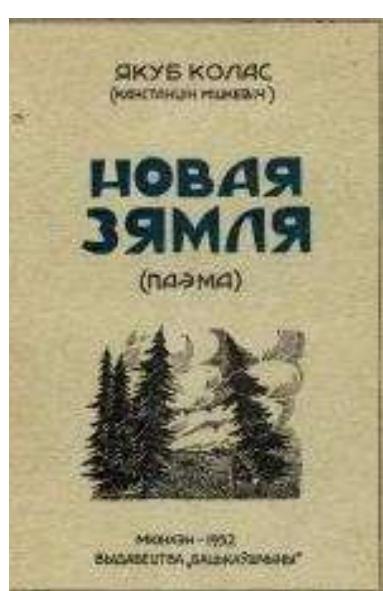
Майстэрскі засвоены харэй. Вершасклад графічна вельмі падобны на добра ўзаранае поле. З сінкопамі – зменамі рытму, якія далі падставу для пранікальной у глыб души музыкі Ігара Лучанка.

-/-/-/- а	Мой родны кут, як ты мне мілы!..
-/-/-/- а	Забыць цябе не маю сілы!
-/-/-/- б	Не раз, утомлены дарогай,
-/-/-/- б	Жыццём вясны мае угобай,
-/-/-/- а	К табе я ў думках залітаю
-/-/-/- а	І там душою спачываю.
-/-/-/- б	О, як бы я хацеў спачатку
-/-/-/- б	Дарогу жыцця па парадку
-/-/-/- а	Прайсці яшчэ раз, азірнуцца,
-/-/-/- б	Сабраць з дарог каменні тыя,
-/-/-/- б	Што губяць сілы маладыя,—
-/-/-/- а	К вясне б маёй хацеў вярнуцца.
-/-/-/- а	Вось як цяпер, перада мною
-/-/-/- б	Ўстае куточак той прыгожа,
-/-/-/- б	Крынічкі вузенькае ложа
-/-/-/- а	І елка ў пары з хваіною,
-/-/-/- а	Абняўшысь цесна над вадою,
-/-/-/- б	Як маладыя ў час кахання,
-/-/-/- б	Ў апошні вечар расставання.

Трэба ж так, што выпадкова ці не, бадай з аднаго месца, раней сэрца Літвы, пазней сэрца Беларусі з інтэрвалам у стагоддзе выйшлі два чалавекі з аднолькавым прозвішчам Міцкевіч і напісалі два геніяльных вершаваных эпасы “Пан Тадэвуш” і “Новая зямля”. Гіганцкія па аб'ёме, абодва за 10 тысяч радкоў, кожны эпас – манументальны помнік нашай дзівоснай Радзіме: першы – Літве часоў Рэчы Паспалітай, другі – Беларусі часоў Расійскай Імперыі. Яны змяшчаюць усё: настрой эпохі, пануючу філасофію, ідэалы, дэталі побыту, моўныя абароты. І толькі калі ставіш паэмы побач, разумееш якая бездань раздзяляе ўсяго сто гадоў нашай гісторыі. Розныя краіны, розныя мовы, розныя каштоўнасці... Адзінае ў іх тое, што геніі слова падсумоўваюць эпохі: апошні шляхецкі наезд у Літве і апошнє набыццё сваёй зямлі ў Беларусі.

Хто там сучасны трэці Міцкевіч, пара ўжо – стагоддзе праляцела! Пісаць, мусіць, прыйдзецца пра апошнюю хлусню і новае царства праўды, пра тое, што ў галаве кожнага супраць агульнага меркавання. А наконт мовы трэба яшчэ трохі падумаць, можа на некалькіх разам?

Але гэтым жа часам крызіс. Бо ў 1930-31 гг. рэпрэсаваны "Саюз вызвалення Беларусі" - ці то рэальнаяя, ці то надуманая АДПУ нацыянальна-дэмакратычная арганізацыя. Гэта справа датычылася больш за сотню дзеячаў урада, навукі і культуры. Уяўляеце, арыштаваны і сасланы амаль усе калегі па Інбелкульту, арыштаваны і сасланы родны дзядзька Язэп Лёсік, скончыў жыццё самагубствам прэзідэнт Акадэміі навук Усевалад Ігнатоўскі, а цябе пакуль нібы не чапаюць! Пакуль!

Правадзейныя члены Інстытута беларускай культуры 1927 года:

Навуковая камісія Інбелкульту, 1922г. Я. Купала, А. Круталевіч, Я.Лёсік, С.Некрашэвіч, У.Чаржынскі, Л.Дашкевіч, М.Байкоў. Стаяць: В.Міхальскі, ?, Ч. Родзевіч, Я.Колас, К.Гадыцкі-Цвірка, Я. Дыла

Я. М. Афанасьеў	глебазнаўца	1937 расстрэл
М. Ф. Бліадухо	геолаг	1935 скарапасціжна памёр
М. М. Дурнаво	славіст	1930 звольнены, 1933 лагер 1937 расстрэл
З. Ф. Жылуновіч	літаратар, дзеяч,	1931 выключаны з партыі 1937 смерць у псіхбальніцы
I. I. Замоцін	літаратуразнаўца	1938 лагер
У. М. Ігнатоўскі	гісторык, старшыня ІБК, прэзідэнт АН БССР	1930 звольнены 1931 застрэлены ці самагубства
В. У. Ластоўскі	гісторык, дзеяч, сакратар	1931 звольнены, 1938 расстрэл
Я. Ю. Лёсік	мовазнаўца, дзеяч, нам. старшыні Інбелкульту	1922 арышт, 1931 ссылка, 1938 арышт 1940 смерць у лагеры
I. Д. Луцэвіч	паэт	1930 спроба самагубства 1939 ордэн Леніна, 1942 смерць
С. Ю. Матулайціс	гісторык	1937 ссылка
К. М. Міцкевіч	паэт, віцэ-прэзідэнт АН БССР	1930 пакаянныя лісты 1936 святкаванне 30 гадоў творчасці 1939 ордэн Леніна
С. М. Некрашэвіч	мовазнаўца, старшыня ІБК	1930 ссылка, 1937 расстрэл
У. I. Пічэта	гісторык	1930 ссылка
А. А. Смоліч	географ, дзеяч, нам. старшыні ІБК	1930 ссылка, 1938 расстрэл
А. М. Ясінскі	гісторык	1929 хвароба, 1933 памёр

З іншага боку, са ўсяго спісу толькі двое ў выніку раскаяліся і засталіся на свабодзе – два класікі беларускай літаратуры Колас і Купала. Тады іх класічнасць і выключнасць не была настолькі відавочнай. Да таго ж Янка Купала ў роспачы спрабаваў забіць сябе.

Ванда Лявіцкая, дачка Ядвігіна Ш., жонка Язэпа Лёсіка напісала сяброўцы Зосьцы Верас: «Наша пакаленне зрабіла сваю справу. Заплаціла хто чым мог — моладасцю, дабрабытам, здароўем. А шмат хто — мукамі і кроўю, жыццём. Мабыць, так трэба — усё добрае не радзіцца без ахвяр... Асабіста я думаю, што жыццё і сілы нашы былі аддадзены ў той час, калі былі патрэбны і калі яны ў нас былі. Няхай цяпер працуець маладыя. У іх сілы, асвета, навука — і няхай працуець так, як патрабуе час і яго патрабаванні».

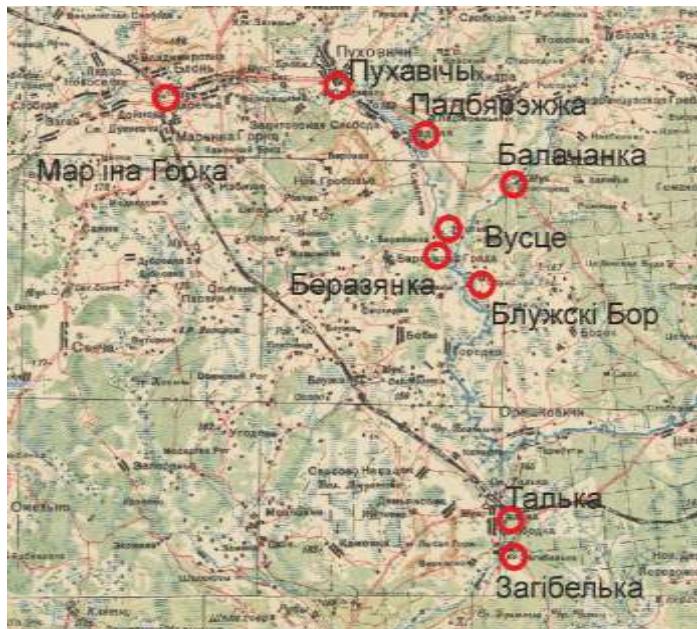
Але ж як бы то ні было, у любым разе, папішыце вершы, ці будзе пісацца!

А ўвогуле, то быў ня прости крызіс, мусіць, то быў злом. І пяць ордэнаў Леніна ў блізкай будучыні мала што азначаюць. Параўнуйце "Рыбакову хату" і "Новую зямлю", ды хоць па назве.

“На свете счастья нет, но есть покой и воля”

А чаму гэта Якуб Колас з сям'ёю летаваў менавіта на Пухавічыне? Зразумела, была мяжа с Заходнім Беларуссю і родная Стайдзецьшчына была недасягальнаі. Але чаму ж не Уздзеншчына па-над Нёманам, не надбярэзінскія мясціны, не Заслаўе, не Лагойшчына? Чаму не пад Мінском, бо 10 гадоў былі Ждановічы, былі Калодзішчы і Прывулкі?

Коласаўскія мясціны ў Пухавічыне	
1933/34	Талька (А. Яўсейчык)
1935	Загібелька (В. Бранавіцкі)
1936	Падбярэжжа (А. Асіеўскі)
1937/38	Вусце (Я. Рымашэўскі, У. Жук)
1939	Беразянка (А. Шчэрба)
1940	Беразянка (Карлюковіч)
1946/53	Балачанка (К. Дзятка)

Ці ведаеце вы, слова “адпачынак” этымалагічна паходзіць ад слова “спакой”. Геніяльная формула Пушкіна ў загалоўку задае сістэму каардынат унутранага сусвета чалавека “шчасце – спакой – воля”. Колас, як чалавек пачуццёвы, можа разумам, можа інтынктам, шукаў “спакою” і “волі”, часам знаходзіў і тады, мусіць, быў шчаслівы. А вось чаго ў Пухавіцкім краю ёсць у дастатку, дык гэта буйныя радовішчы «Вялікага Нішто» - квінтэсэнцыі “спакою і волі”, ад якіх магутныя асобы прыходзяць у захапленне і ачышчэнне, а слабыя – імгненнна співаюцца.

Што агульнае ў коласаўскіх мясцінах, як змайстраваны коласаўскія генератары “спакою і волі”? Усё проста. Лета, лес, рэчка, грыбы, толькі каб маляўнічае, гарманічнае, некранутае. Сюды трэба дадаць лясныя стражы – леснічоўкі, як напамінанне аб дзяцінстве, добрыя сямейныя адносіны, нешматлікае недакучлівае акружэнне. Такія каштоўнасці каштуюць некаторай страты камфорту.

50-гадзе Якуба Коласа. Верхні рад злева направа: сын Георгій (Юрка) Міцкевіч, швагер Аляксандра Дзмітрыевіч Каменскі, родзічка жонкі і выхаванка сям'і Яўгенія Уядзенская, сын Даніла Міцкевіч
Ніжні рад злева направа: жонка паэта Марыя Дзмітрыеўна Міцкевіч, пляменніца Вольга Каменская, Якуб Колас, сын Міхась Міцкевіч, швагер Міхаіл Дзмітрыевіч Каменскі.
Мінск. 1932 г.

Тутэйшы беларус – асаба стыхійна рэлігійная. Язычніцтва – forever. Толькі як усё нелегальнае – путанае і эмацыйнае. Гэта даўней людзі ведалі, што і ў якім выпадку спываць, заклінаць, клясці. Калі ў бітву, каб лёгка памерці, дык Богуродзіца, калі ў скокі – дык кшталту Лявоніхі, калі здароўе – дык загаворы, у побыце - прымайкі. Чалавеку патрэбны нейкія мантры, славесныя ці візуальныя, ці яшчэ якія, каб самі сабою вытвараліся “спакой і воля”. Колас, як прыроджаны паэта адлюстроўваў тое ў вершаванай форме:

Урывак з паэмы “Новая зямля”

Мне не даюць грыбы спакою,
Баравікі мне часта сняцца,
Мне з імі трэба паквітацца;
Я чую — грэх іх абмінуць,
На іх увагі не звярнуць.
Чорнагаловыя, ўдалыя,
Баравічкі мае любыя!
Якою слáёнаю сям'ёю
Вы ўстаяце перада мною!
Я помню летнія часіны
І вас, грыбныя баравіны!
Ранюткі час. Нідзе нікога,
Між дрэў звіваецца дарога,
А па дарозе ты з кашом
У лес шыбуеш ціхачом,
Каб ашукаць жанок руплівых,
Бяссонных, вечна клапатлівых,
І ім на злосць, на зайдрасць тую
Набраць грыбоў капу, другую,
Пакуль агледзяцца яны,
Што там «карэнъчыкі адны».

Наладзіў струны лес маўклівы
На лад вясёлы, на шчаслівы;
І толькі сонцаў круг чырвоны
Асыпле золатам кароны
Высокіх хвой у тым бары
І кіне багру па кары, —
Ачнецца лес, звіняць прагалы,
Як мнагаструнныя цымбалы,
І толькі пошчак той якоча,
Пераліваецца, гагоча,
Бяжыць па ўзгор’і між палянак,
Як спеў размашыстых гулянак.
А як надарыцца часамі
Табе, вандруючы лясамі,
Найсці на неруш, дзе ніколі
Ніякай Тэклі, ні Аўдолі
Нага ні разу не ступала
І вока іх не зазірала!
Зірнеш і страчваешся ты:
Сядзяць грыбы, як капыты,
І, разгарнуўшы парасоны,
Глядзяць, бы нейкія персоны,
Крыху сур’ёзны, чуць пануры —
Відаць, не простае натуры.

Якія постаці іх, міны!
А як пралазяць скрэз галіны!
Як пад ядлоўцевыя лапкі
Яны хаваюць свае шапкі!
Стайш, бы ўкопаны, прад імі
І прагна мерыш іх вачымі,
Яны ж, ну, вочы адбіраюць,
Цябе аж дрыжыкі праймаюць:
Так многа іх, і ўсе таўсматы,
Прыземісты, карэнкаваты,
Чорнагаловы, паўнацелы,
Як тонкі кужаль, знізу белы;
Сядзяць асобна і радамі,
А дзе і зросшысь спарышамі.
Што ні асоба — свой узор,
Свая пасада і свой двор.
Глядзіш на іх — і сэрцу міла,
Як бы з іх сходзіць нейка сіла,
Цябе чаруе, захапляе,
Па жылах радасць разлівае.
Дадому прыйдзеш, ляжащ спаць —
Так уваччу яны й стаяць...
Эх, досвітак маленства, лета!
Вамі навек душа сагрэта!

І яшчэ. Гэтыя простыя немудрагелістыя рэсурсы “спакою і волі” нечакана аказаліся складанымі для захавання і ўзнаўлення. Па-першае, усе!!! месцы летавання Коласа, як па чароўным загадзе зніклі: ні хат, ні руін, ні муроў, ні, нават, нейкіх прагалін, нават зніклі паселішчы, быццам Колас, як самае для сябе патрэбнае, забраў усё гэта з сабою на той свет. Па-другое, нешта не бачна, каб іншыя класікі так шукалі “спакою і волі”.

Адысэя Якуба Коласа

Вось цяпер самы час перайсці да Адысеі. Чаму менавіта да Адысеі? Таму што шмат падобнага.

1. Гамер апісаў у “Іліадзе” вельмі значныя для антычнай Грэцыі падзеі Траянскай вайны. На працягу 10 гадоў шэраг грэчaskих царстваў ваявалі з Трояй ці Іліонам з-за Алены Прыгожай, але хутчэй, за справядлівасць. Ды ніяк каманда Адысэя, Ахілеса не магла перамагчы, пакуль не ўзялі хітрасцю – траянскім канём. Аналогія відавочная. Амаль 10 гадоў ішла беларусізацыя. Па-беларуску шмат пісалася, створана тэрміналогія, правапіс, больш за палову дзяржаўных ўстаноў вялі справы па-беларуску. Ды не нашлося хітрамудрага Адысэя, не хапіла траянскага каня, канчатковай перамогі не адбылося.

У “Адысеі” богі 10 гадоў вадзілі па свеце Адысэя, падвяргаючы ўсялякім, парою смяротна небяспечным іспытам, пакуль не дасягнуў ён роднага месца, сям’і. Амаль так і наш герой 10 гадоў шукаў сабе месца сярод смяротных небяспек, і нешта (тыя ж богі?) штогадоў напраўляла яго на новае месца – а можа тут? Ці тут?

2. Зразумела, іншыя часы, іншыя абставіны. Спытаецце, як можна раўняць цара старажытнай Ітакі і сына простага лесніка. Па-першае, Ітака – невялічная выспа ў Іонічным моры, плошчай 39 кв.км, непараўнальная не тое што з нашым Пухавіцкім раёнам, але ж у пяць разоў меншая за любы сельсавет. Вось табе і цар... Блужскага сельсавета. Па-другое, калі ўсе коласаўскія пасады і рэгаліі пералічыць, дык і Колас не прости. Карацей, статус выносім за дужкі. Застаецца лёс. А калі спросцім экзотыку кшталту цыклопа Паліфема, лотафагаў, сірэн, ды Сцыллы з Харыбдай, застаецца схема, прынцып: часам за нешта богі мусіць угнявіцца ды насылаюць навалу калі ў выглядзе бясконцага, небяспечнага, бессэнсоўнага падарожжа, а калі неяк і горш. У гэтай сітуацыі герой выкручваецца, пападае, як кажуць “з агня ў полымя”, угарворвае аднаго бога, другога і ў рэшце рэшт авалязкова праз доўгі час, дасягае мэты.

3. З успамінаў Міхася Міцкевіча, сына Якуба Коласа: “Памятаю, прыходзіў брат маці Аляксандр Дзмітрыевіч Каменскі. Па вечарах ён расказваў аб прыгодах Адысэя. І заўсёды перад сном я прасіў: “Дзядзя Саша, раскажы мне пра Адысея!”

Аляксандр Дзмітрыевіч Каменскі больш за 20 гадоў пражыў у сям’і Якуба Коласа.

Лютайскай ноччу 1938 года да дому пад’ехаў “чорны воран”. “Бацька падумаў, што гэта па яго, не паспей апрануць пільчак, але аказалася, што прыехалі забіраць дзядзьку Сашу”.

Як стала вядома шмат пазней з архіўных дакументаў, дзядзьку арыштавалі, каб выбіць з яго паказанні супраць Якуба Коласа, ды сіні ў дзядзьку прац чатыры гады ў Пермскім краі падчас такой вайны і ў такіх абставінах, што Гамеру не стала бы столькі фантазіі.

Муза, скажы пра таго, што шмат досведу мае, героя,
Як, блукаючы доўга з дня, калі богі далі яму плёну,
Многія месцы, людзей ён наведаў і звычай бачыў,
Сапраўды сэрцам шмат смуткаваў, прагнучы выратавання
Жыцця свайго і вяртання дадому ўсіх, хто быў побач;
Дарэмны быў клопат, не збярог ён нікога: быццам самі
Гібелі яны на сябе наклікалі свавольствам, вар'яты,
Забыўшы моц, таго, хто ходзіць над намі, хто нас пільнуе, —
Надзею вяртання ў іх ён выкрай. Дык скажы ж нам пра гэта
Што-небудзь, бoga Зеўса дачка, добразычлівая Муза.

ПУХАВІЦКАЯ АДЫСЕЯ

Сачыненне Юрыя Важніка

Зараз нам трэба ладзіць кароткі росказ, каб падарожжа
Не было бессэнсоўным, а наадварот, стала карысным.
Спярша будзе тэзіс, аб тым, што ні нова нішто пад луною
Ды ўсё было ўжо калісьці. Тэзіс другі, што старажытныя дзеі
Пакажуць нам хібы ў мінулым і не дадуць памыліцца.
Здаецца ўсё проста, але зноў мы змарнавалі заняткі,
Муза Кліо расчараўана ды на нас трохі злуеца.
Ну нічога не зробіш, будзем вучыцца падчас падарожжа.

I каб прапорка не аставіць сам насам з роднай Айчынай,
Скінем сэнс на Гамера, той адпіша на Адысея,
Ну а таму ўжо некуды дзеецца, ён і так ў падарожкы.
Хай наша гісторыя будзе грэчаскай старажытнай,
Бо грэкам усё тое роўна, а нам куды ёсьць схавацца,
Скосіць вочы: "Гэта не мы, гэта музы!" - хітрыкам простым.
Хаця як не круці - не дапаможа. Богі ўсё бачаць,
А Зеўс грамавержац дасць нам дыхту дзеля навукі

Дзесяць гадоў адысеі пачынаецца з разрабавання Кікона,
Бы каманда Ітакі пераможцамі Троі ўзяла права
Нішчыць ды грабіць. I мы за будоўляй сваёй Беларусі
"O Litwo! Ojczyzno moje!" забылі і ліцвінаў згубілі.
Тое забыцце адправіла нас ў невядомыя моры
і буры бясконцы, бо калі нешта ты сам праста зменіш,
то і іншыя зменяць тое па-свойму гэтак жа прости,
I гэтыя змены наўрад ужо будуць нам падабацца.

Нашто Кікон рабавалі, увогуле нам зразумела.
Калі хто нешта мае, дык цяжка пазбегнүць спакусы,
Каб у зайдзрасці захацець маёmacцю той падзяліцца.
Таму бедны пана ня любіць ні ў жыцці, ні ў літаратуры.
Іншая справа, калі ежы-шчасця багата і дарам!
Так рахманыя лотафагі ахейцаў міла сустрэлі:
"Калі ласка, еш, хоць лопні, наш лотас салодкі і смачны,
Яго ў нас колькі трэба, ды яшчэ з вялікаю горкай!"

Калі лотас заморскі той паспрабуеш, а гэтаксама -
Іншыя там крэнту-мэнту, то жыць так прыязна ды добра,
Што лаяць забудзеш злашчансага пана, бо сам стаў панам,
і болей нічога не трэба. Дзякую шматмудрыя богі!
Кажуць ахейцы з партэйцамі: "Мы нікуды ўжо не паедзем,
Пад'ямо, ляжам у цянёчку, паспім, пярайдзем на сонца,
А з лотаса выганім брагу, нам не да вашых прыгодаў
Навукі, апавяданняў і вершаў. Ай, малайцы лотафагі!"

Сэнсавае падарожжа патрабуе
нейкіх аналогій. Аналогіі нечакана
знойшліся ў старажытна-грэчаскіх
эпасах "Іліада" і "Адысея",
створаных Гамерам амаль 3
тысячагоддзі! таму.

Зразумела, што ўсе гэтыя аналогіі
ёсць адлюстраванні суб'ектыўных
поглядаў аўтара і з'яўляюцца
мастацкім вымыслам, мэтай
каторага ўсебаковы інтэрэс да
геніяльнай асобы Якуба Коласа, яго
творчасці і той эпохі.

Пасля перамогі грэкаў-ахейцаў у
Іліадзе, 10-гадовай Траянскай вайне
(1194–1184 д.н.э.), каманда Адысея,
цара Ітакі разграбіла горад Кікон.
Богі наказалі за гэта ітакійцаў,
адправіўшы іх замест дадому ў 10-
гадовае смяротнае падарожжа.
Беларусіядоўжылася 20-я гады 20
ст. Яна прыйшла гвалтоўна пасля
сацыялістычнай рэвалюцыі ў
вялікай меры, таму яна ваяўніча
адрынула "панскую" ды "літоўскую"
спадчыну.

Першым іспытам ітакійцаў было
«изобилие», калі яны трапілі да
латофагаў.

Першым іспытам беларушчыны
сталі вялікія магчымасці: улада,
падтрымка дзяржавы.

Здаецца, усё было б добра, калі б не цыклопы -
 То веліканы, з адным толькі вокам, як зорка чырвоным,
 Што пасвяць коз і барапаў, ды часам любяць людзей есці,
 Малаком праганяючы козім, а лепей віном ці гарэлкай.
 Называйся Ніхто, калі да яго трапіш у пячору,
 Маўчы, мані, адмаўляйся, а як стоміца той, ды ў вока
 Адзінае асмолены кол ці які-небудзь аполак
 Забі і хутчэй адтуль уцякай, толькі, крый бог, не кайся!

Далей Адысей напаткаў Эолію, царства Эола,
 Дзе атрымаў меж чароўны поўны розных кшталтаў вятрамі.
 І толькі адзіны з іх вецер зефірны дъязмуў куды трэба.
 Астатніх, ша! не кранай! Але сквапнасць ці марна цікаўнасць,
 І ты ізноў пачынаеш з пачатку. Мая ты Радзіма!
 Колькі ветраў з колькіх напрамкаў гулі, цябе абдувалі?
 Як той вецер зефірны абраць адзіны, роўны, надзейны,
 Каб нёс-гнаў нашы лоддзі дадому, не зрывачы ветразь?

А замала было цыклопаў, дык на яшчэ - лестрыгоны,
 Тыя зусім без прэлюдый пачалі нанізаць, як рыбін
 Спадарожнікаў Адысея, каб абыякава сжэрці.
 З тузіна статкаў толькі адзін карабель уратаваўся.
 Мусіць таму, што быў схаваны ды да ўсяго быў гатовы.
 Вельмі падобна на тое, як пасля злавесных трыццатых,
 З пятнаццаці правадзейных сяброў Інбелкульта ўдваёх
 Засталіся, два народных паэты Купала і Колас.

Вось мы дасяглі выспы чарайніцы Цырцэі ля Талькі.
 Папярэдня адкінуўшы метамарфозы і страсці
 Трывогі, страхі, жахі, хваробы, цэлае лецейка
 Нас песцілі слайна чатыры німфы-служанкі Цырцэі:
 Талька - слайная рэчка, што бруіцца павольна гульліва,
 У ёй русалка - німфа рыб, што ў яме клёва чакаюць,
 Ды ў светлым талькаўскім лесе гукаюць і вабяць дзве німфы:
 Чараўніца суніц - чарніц і белых грыбоў гаспадыня.

А далей па загаду Цырцэі мы павінны спусціцца
 Ў царства Аіда, дзе уладарыць страшная з ім Персефона.
 Перакладаем на мову: шлях нам цераз Тальку у Загібелльку,
 Міма Рудні былога ды Смалярні, праз кепскі мосцік, выхад -
 Аж у Падбярэжжы. Тут усё былое - страж-леснічоўка,
 Усох, засценак, кулакі-раскулакі, грыбы, лета ды
 Жарт пра "лепш Парыжа". А былое смертны не ўбачыць, толькі
 Неба, рэчку Тальку, векавыя дубы ды шчотку лесу.

На шляху Адысея ляжаў востраў сірэн небяспекай.
 Здаецца, музыка толькі спрыяе настрою і працы,
 Але ж сірэны ловяць на агітацыю-прапаганду,
 Як заспываюць - не ўтрымаешся, у катарсісе згінеш.
 Хай лепей спяваюць музыкі Сымон ды Юзік Жыдовіч,
 Хай граюць цымбалы, дудкі і скрыпкі, б'юць у бубны.
 Так жыць весялей. А што да сірэн, дык засцерагайцесь -
 Ці то воск у вушы, ці шнур да мачты, ці контр-прапаганда.

У 1930-я гады беларусізацыя была амаль спынена праз дзве хвалі рэпрэсій 1930-32 гг.
 І 1937-38 гг.
 Сімваламі гэтых рэпрэсій у "Адысеі"
 з'яўляюцца цыклопы і лестрыгоны -
 вялізарныя істоты-людаеды.

Бог ветра Эол даў Адысею веџер, які гнаў яго караблі да ітакі пры ўмове не развязваць меж з іншымі вятрамі. Пакуль Адысей спаў, ітакіцы развязалі меж і ўзнікшая бура аднесла іх далёка.

Чараўніца Цырцэя, абрнуўшася ітакіцаў у свіней, песьціла Адысея, каб той на ёй жаніўся. Адысей не згадзіўся і дамогся вызвалення ітакіцаў пры ўмове падарожжа ў царства мёртвых.
 У нейкім сэнсе нешта падобнае здарылася з Якубам Коласам, які адпачываў у Тальцы ў 1933-34 гг. падчас першай хвалі рэпрэсій, а на лета 1935 г. перабраўся ў Загібелльку.

Аналогія Загібеллькі і царства мёртвых акрамя назвы падкропляеца фактамі рэпрэсій пры раскулачванні жыхароў, знікненні вёскі і нейкім эмацыйным падабенствам існуючага шляху праз рэчку.

Аналогія вострава спяваючых сірэн звязана з гісторыяй ураджэнца Арэшкавіч народнага музыкі Юзафа Жыдовіча - Іосіфа Жыновіча і паэмай Якуба Коласа "Сымон-музыка"

Зараз гісторыя пра Сцыллу з Харыбдай. У страху вялікім Плылі цесным пралівам. Сцылла - пагроза з аднаго боку, Харыбда глытае волны салёна мора, потым як Кіпенем іх вывяргае, з боку другога, прагны нетры Пачвары безнадзейна жэрлі ўміг караблі і каманды. Годзе жаху! Нашы рэчкі лагодныя і зліваюцца Дзеля карысці і прыгажосці, так ствараючы Вусце, Як Свіслач і Балачанка. Аднак Вусце чамусьці знікла.

Нарэшце, прыбылі мы на востраў светаноснага бога, Дзе Геліос, смертных людзей суцяшальнік, пануе. Статкі Быкоў і баранаў там на зялёных раёнінах пасліся, Для Коласа гэта была блаславенная Беразянка - Свіслачы бераг насупраць Вусця ля ракі Балачанкі. Напамятаем, была ўмова (то казала Цырцэя І прарок з царства мёртвых) не чапаць ні быка, ні авечку Мусіцу нехта наказ нарушыў і вось тады началося!

Пакуль спадарожнікі Адысея прынослі ў трыву Геліосавых сътых цяльцоў ды оўнаў, богі сказалі: "Зноў парушылі клятву! Усё, хопіць! Карам іх смерцю!" І тады Зеўсаў гром пакараў дзясятак непаслухменцаў. Але ў нашай вайне лік пайшоў на дзясяткі міл'ёнаў, Мусіць так дасталі мы богаў, што нават і Беразянцы Богі не далі абароны. Ці мо была такая задумка Заставіць у адзіноце Адысея і дзядзьку Якуба.

Адысей адзіны, хто ўратаваўся, выплыў на выспу, Дзе німфа Каліпсо аж восем гадоў спакушала да шлюбу Вечным каханнем, і вечным юнацтвам, і вечным бяссмерцем Здаецца, чаго ж таму Адысею ўжо не хапала, А перад вачыма праз слёзы сын, жонка і родны востраў Ітака, так далёкі ў яві, ды так блізкі ў сэрцы. Богі – Не ірады, паслалі Гермеса: "Хай ідзе ён ў ту ЮІтаку!" А Коласу ордэны, прэмii: "Ды ідзіце вы ...!!!"

Засталося нам разабрацца з "жаніхой хеўрай шматлікам", Што ласыя на Пенелопу, ды на карону, на царства. Кожны каштуе таго, што сам зможа. Лук з рога тугога Моцнай рукой добра страліе ды расстаўляе па месцах. Можаш, дык зможаш. Геній ў тым геній, што можа адзіны Раз у тысячу гадоў прайсці ўсю да канца адысею. Можаце, дык пераможце, зрабіце, здыміце, зыграйце Напішице "Новай зямлі" ці новыя "Новыя землі"!

Аналогія Сцыллы і Харыдбы пабудавана на зневіні антыкітээ бурнай марской калатэчы і спакойнага зліцца рэчак і падобным лёсе зникшых караблёў і зникшай з-за калектывізацыі вёскі Вусце. У Вусці сям'я Коласа летавала ў 1937-38 гг.

На востраве Геліоса ітакіцы вымушаны былі стаяць цэлы месяц з-за дрэннага надвор'я. У іх скончыўся прыпас і тады, не гледзячы на забарону, яны забілі геліосавых быкоў. З-за гэтага богі раз'юшыліся і разблілі аб скалы апошні карабель Адысея, які адзіны ўратаваўся на абломках.

Падобна на перадваеннае лета ў Беразянцы, жудасную вайну, падчас каторай Колас згубіў сына, лепшага друга і жонку і застаўся амаль у адзіноце.

Гісторыя з німфай Каліпсо вельмі падобна на паслеваенныя гады Коласа, калі лёс не дае яму шчасця, а дае няшмат патрэбныя каштоўнасці (ордэны, прэмii, тыражы, грамадскую славу)

Мусіць усім вядома гісторыя "утаймавання" Адысеем жаніхой-канкурэнтаў. Падобна на тое пасля смерці Якуба Коласа яго постаць тварца Новай зямлі Беларусі непахісна стаіць на нацыянальным п'едэстале

Так увесе дзень да заходу сонца блаславеныя богі
Усе святкавалі, душу цешыўшы на баляванні сумесным
Гукамі ліры цудоўнай, якая грала ў руках Апалона,
Спевамі Муз, адпавядадаўшых мелодыі голасам чыстым.
Але, як цемра наплыла павольна на светлы дыск сонца,
Богі, каб адпачыць, зысці мусілі па асабістых кватэрах,
Дзе кожны нябесны сваё месца меў на горным Алімпе,
Што ім мудры Гефест-Ёсіф задумкай сваёю азначыў.
Зеўс, той у спальню сваю адышоў, старшыня алімпійскі,
Дзе заўсёды ён спаў, дзе сны сніў шматкаляровы, салодкі;
Там, пазяхнуўшы, заснуў, побач сцішылася верная Гера.
А нехта сышоў з неба долу ў ссылку ці, нават у лагер,
Каму сковішчам стала Талька ці конь дармовы траянскі.
Хто ў выніку перамог – будзем бачыць пасля Адысеі.

Талька

1933 і 1934 гг. Усё лета з чэрвеня па верасень. Я.Колас з сям'ёй жыве ў в.Талька Пухавіцкага раёна, ў хаце-стражы памочніка ляснічага Цэльскага лясніцтва Аляксандра Іванавіча Яўсейчыка

З ліста да С.Гарадзецкага ад 5 верасня: «Я все лето прожил на даче в захолустыи в 80 км от Минска. Ехал с намерением подогнать и даже окончить свою повесть, но деревенское житие повело меня по своей дороге – я сделался рыболовом, сборщиком ягод, грибов и просто лесным человеком».

Назва Талька пайшла ад балтскай назвы рэчкі talakna(літ.) – гразкае месца, топъ. Мястэчка ўзнікла пасля паўстання 1830-31 гг., калі царскія ўлады забралі землі Сарафінскага каталіцкага кляштара за ўдзел каталіцкіх святароў у паўстанні і пасялілі на ўжо дзяржаўных землях яўрэяў. Лібава-Роменская чыгунка пасля 1873 г. зрабіла Тальку станцыяй, рамесным і гандлёвым цэнтрам мясцовасці. У верасні 1941 г. Талька перастала быць яўрэйскім мястэчкам. 280 талькаўскіх і суцінскіх яўрэяў былі расстрэляныя і пахаваныя ў адной магіле ў лесе за рэчкаю.

ТАЦЦЯНА ЯЎСЕЙЧЫК

"Колас прыехаў, калі мы жылі ў лесе, у старожцы. Гэта месца за паўтара кіламетра ад Талькі. Пасярод лесу была сонечная паляна, там стаяў наш дом, пуня. У нас быў свой конік, сабака, невялікі сад, раслі кусты. Месца ўнікальнае, маляўнічае. Тут табе і лес, і луг, і рэчка. У 1933 г. ўпершыню да нас у "гаёўку" на дачу прыехаў з нейкім знаёмым айцу мастаком сам паэт Якуб Колас. Вельмі быў цікавы чалавек. Такі просты, вясёлы, а галоўнае — аматар пахадзіць па лесе."

Аляксандар ЯЎсейчык
з дачкой Таццянай, 1925

Даніла Міцкевіч у гасцях у
ЯЎсейчыкаў-Ждановічаў, 1985

Калі Таццяна вучылася ў інстытуце, жыла некаторы час у дому Коласа ў Мінску.

У 1985г. да яе ў гості прыязджаў старэйшы сын Якуба Коласа - Даніла Міцкевіч.

ТАЦЦЯНА КАНДРАЦЬЕВА, ЖЫХАРКА ТАЛЬКІ

"Малая я пасвіла цялят слабодскіх - штук 50 - па беразе Талі. На яме (глыбокая мясціна на Талі) Якуб Колас лавіў рыбу. Здалёк ён пазваў мяне і папытаў, чаму мяне такую маленькую матуля паслала пасвіць цялят. Я адказала, што мама мяне не пасылала, бо памерла, я сірата. Дзядзька ўзяў мяне на руکі, пагладзіў па галаве і спытаў, ці люблю я цукеркі. Я цукерак тады яшчэ не ела, толькі бачыла каляровыя паперкі ля чыгункі і, бывала, збріала іх. Іх выкідалі людзі, што праязджала на цягніку міма нашай будкі. Будка - гэта хатка, у якой мы жылі з бацькам ля чыгункі, ён працеваў абходчыкам. Так я і сказала гэтаму чалавеку. "Прыганяй заўтра сюды цялят, добра?" - прапанаваў мне незнаёменец. Назаўтра Якуб Колас (мне сказаў большыя дзеци, што купаліся на Талі непадалёку, што я размаўляла з вельмі славутым пісьменнікам - Якубам Коласам) прынёс мне цэлы кілаграм цукерак".

МІХАСЬ МІЦКЕВІЧ

"З 1933 году сям'я летавала на Пухавіччыне. Хто параіў бацьку адважыцца ад'ехаць ад гораду так далёка, аж да Талькі, не ўзгадаеш. Але ж там адпачывала сям'я Кандрата Крапівы з дзецьмі – Барысам і маленькім Гарыкам, там жа летаваў Сымон Баранавых. Недалёка, у Церабутах, адпачываў сябра Коласа мастацтвазнаўца Антон Ус, крыху далей, на хутары Мікіты – Міхась Чарот з дачушкай Святланай. А на адкрыцьцё паляўнічага сезона ў Тальку прыязджала цэлая кепэла пісьменнікаў. Запомніўся Сташэўскі, ён з такім захапленнем расказваў гісторыі з прыгодаў паляўнічага, што мы з Юркамі слухалі разявішы раты. Як Юрка перажываў, як яго цягнула на паляванье! Ён ледзь ня тросься ад жадання пайсьці разам з дарослымі! А дарога была няблізко – кіламетраў з пятнаццаць да Суціна, вакол якога раскінулася бясконцыя разълівы Пцічы, дзе выводзіліся і жыравалі тысячы і тысячы качак. Бацькоўскае сэрца ня вытрымала бязслонай Юркавай мальбы. Зімою 1934 году ён купіў у таго ж Русецкага, у якога некалі здымалі кватэру, стрэльбу дванаццатага калібра фірмы "Зайэр". Радасьці Юркі не было канца, і на адкрыцьці наступнага сезона ён здабыў пяць крыжных качак. Прайду, адзін з братоў Злобічай з хутару Мікіты прынёс аж чатырнаццаць. Паміж паляўнічымі вандроўкамі Юрка прападаў з вудай на рачулцы Талька. Зрабіў ён вуды мне і бацьку. Напэўна, тут бацька ўпершыню далучыўся да вуджэння. У свае юнацкія гады ён хадзіў з дзядзькам Антосем на лоўлю рыбы ў дзізве таптухі. На Тальцы, недалёка ад чыгуначнага моста было вельмі глыбокое месца - яма. Тут Колас з талькаўскімі дзецьмі лавіў рыбу і часамі, паспяхова. Рыбы было парадкам, і іншы раз бацька выцягваў добрага ляшчу. Цяпер ямы няма, бо Талька памялела з-за асушення балот".

Убачанае, перажытае, нават нязначная зьява ці выпадак, знаходзіла адлюстраванье ў вершах. Так зьявілася паэма для дзяцей "Міхасёвы прыгоды". Асаблівых прыгодаў не было, а ўсё ж дзецям цікава, тым больш, што твораў для іх было недастаткова. Іншы раз школьнікі на сустрэчах пытаюцца, а ці прайда, што адбылося пры зборы суніцаў і г. д. Прайда. Пасьля цяжкай хваробы адправілі мяне ў вёсачку, асталяваліся ў хаце аўзездчыка ЯЎсейчыка. У вёсцы было поўна дзяятвы, і імёны многіх з іх знайшлі герояў гэтай паэме. Колькі гадоў прайшло, а ўваччу і той шчупачок, і зъмяя, якую ўкінулі ў агонь.

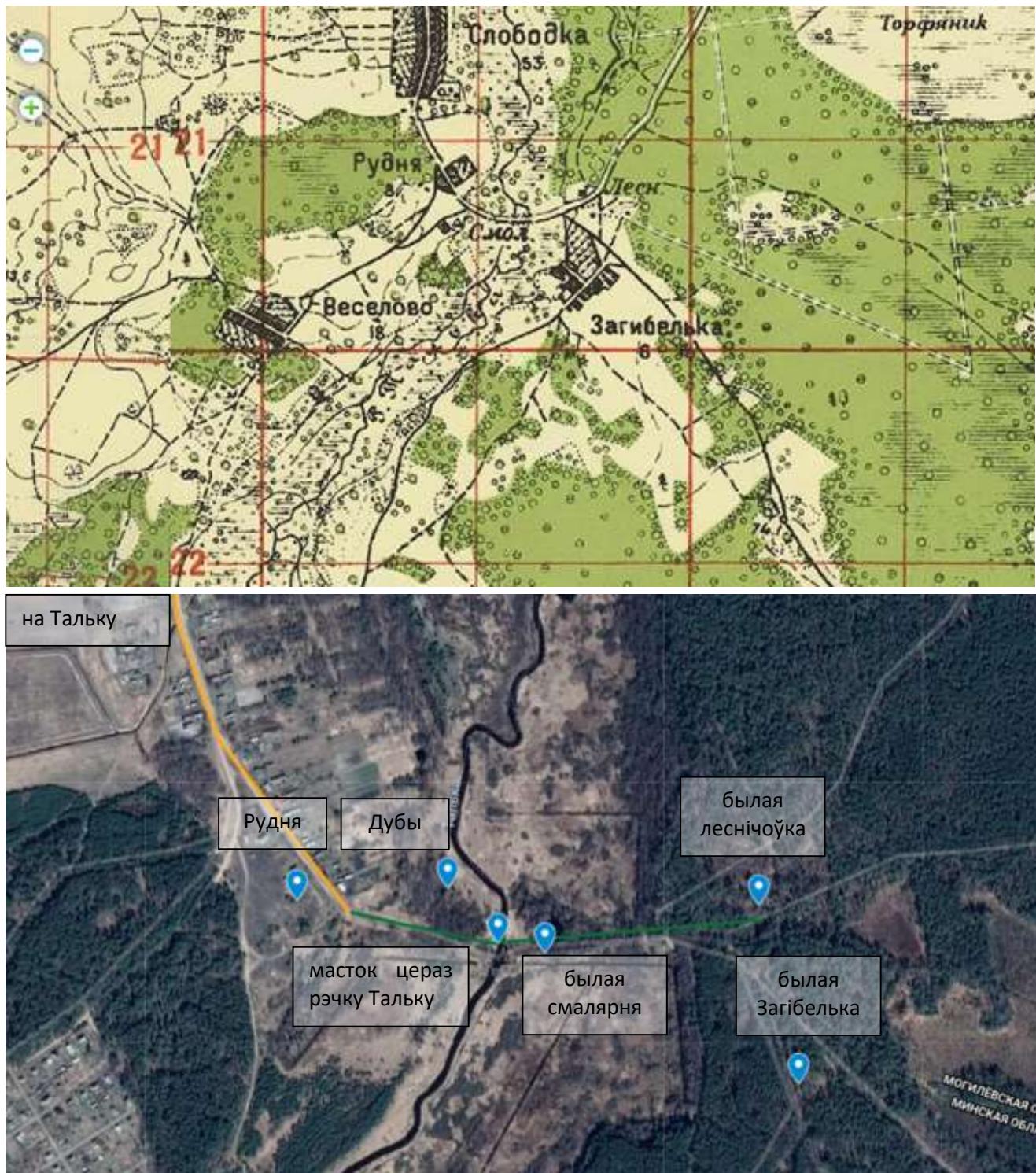
МІХАСЁВЫ ПРЫГОДЫ

Талька — слайная рачушка,
Грунт яе пясчаны,
Бераг мяккі, як падушка,
Дэірваном засланы.
Луг квяцісты па ўзбярэжжы,
А трава, як лава.
Па грудах дубы, як вежы,
Паглядзець цікава.
А буслоў тых і не злічыш —
Цэлія брыгады!
І такія іх абліччы,
Бы вядуць нарады.
Тут і чаплі, гусі, качкі,
І сіаваронкі.
Колькі шуму і гарачкі,
Спеву і гамонкі!
А звярніце вашы вочы
Вось у гэтую Тальку:
Зачаруе каго хочаш —
Лёню і Натальку.
Тут убачыце вы
Свет вялікі, жывы
І дзіўны таксама.
Асабліва вось тут,
Калі ўзыдзеш на груд
Ды зірнеш на яму.
Гэта яма — ой, глыб!
Ну, а рыб жа тут, рыб —
Процьма незлічона!
Гэтую яму, сказаць,
Азярком лепш назваць
Па яе разгону.
А як выйдуць ляшчы,
Хоць у ладкі пляшчы:
Проста, ну, як плашки!
Шчупакі, як ваўкі,
І звычай такі
І ўсе іх замашкі.
Нерухома ў траве
Па гадзіне, па дзве
Тояцца, пражоры.
Бойся, язъ, шчупака!
Лешч, не дай зевака,
А то будзе гора!
У такой глыбіні
Ёсьць язі, акуні,
Галаватні, плоткі.
А кялбоў і яршоў
І другіх малышоў
Не злічыць на соткі.
А як бухне тут сом —
Скаланецца кругом,
Ну, ўся азярына.
Вадзяныя кругі
Ліжуць, б'юць берагі —
Сом, відаць, махіна.

Загібелька

Летам 1935 г. сям'я Коласа жыве ў вёсцы Загібелька каля Талькі, у хаце-стражы лесніка Волеся Бранавіцкага. Там жа адпачываў Пятрусь Броўка, І.Ф.Клімаў, прыязджалі іншыя пісьменнікі.

Знаходзілася Загібелька на процілеглым ад сённяшняй станцыі правым беразе Талькі, за руднянскім мостам направа. Цяпер гэтага паселіща няма. Ніякіх слядоў чалавечага жытла там не засталося. Цяжка паверыць, што можа вось так знікнуць вёска на працягу аднаго чалавечага жыцця.

Адкуль назва такая дзіўная? Адказ на старых картах. Там указаны Усох (Загібель), гэта значыць некалі адбылася страта лесу.

Месца ля Загібелькі, дзе была стража В.Бранавіцкага, 2002

Гэтым летам 1935 г. адбылася паездка Якуба Коласа ў Парыж на Сусветны кангрэс абароны культуры. Пра тое Кандрат Крапіва напісаў эпіграму:

Быў я ў Парыжы на кангрэсе,
То ў Загібельцы, браце, лепш:
Няма грыбоў ў Булонскім лесе,
А ў Сене – хоць бы адзін лешч!

Колас адказаў вершам
“Загібелька”.

ЗАГІБЕЛЬКА

Быць можа я крыху дзівак,
Але люблю я Загібельку:
Там кожны хвойнік мне сваяк,
Там ясным днём надрэчны гак
Мне суліць мяккую пасцельку.

Хадзіў я там, вітаў усход
І першыя праменні сонца,
Штодзень выводзяць у паход,
А з ім і хмарак карагод,
Замлеўшы смехам на сасонцы.

Запыніш крок. Спакой і ціш —
Былінка нават не схіненца,
А ты разважліва стаіш,
Бы нейкі сон дзівосны сніш,
І песня нейкая снуенца.

Зірнеш на дол — убогі ён,
Адзін пясок, сухі, нішчымны,
Ды колькі тут наткаў красён
Чаборык, мох, зязульчын лён
І верасок агніста-дымны!

І колькі мілых красак тут
Разлівам чырвані палае!
Над імі звон, музычны гуд —
На пустцы сонца творыць цуд
І радасць шчодра пасылае.

Ідзеш у свой абход адзін,
Мінаеш сотні паваротак.
Ускрай баркоў шатры хваін
Стаяць у постаці жанчын, —
Вітаеш іх, як родных цётак.

Ідзеш кілометр, два і тры,
Праходзіш пусткі, пералескі,
А песні сыплюцца згары,
Ды так, што слушаюць бары,
Надзеўшы вычварныя фескі.

А вось і возера-акно,
Якога мала дзе пабачыш,
Такое дзікае яно
Сярод балоцішча адно, —
Завуць яго чамусь Грымячым.

Само ж балота — шыр і гмах,
Панурай немасцю акута.
Глядзіш, і горне цябе страх.
А хвоек там — мільён папах,
Дзесяткі тысяч парашутаў.

На філософскі часам лад
Настроіш думкі ты ў самоце.
Што ні кажы, наш край багат!
Балотам зробім шах і мат,
І будуць нівы на балоце.

Калі агледзіш хвайнікі
І гэты кут пазнаеш бліжай,
Збіраючы баравікі, —
То вывад я раблю такі:
Мне Загібелька лепш Парыжа.

МІХАСЬ МІЦКЕВІЧ

Каля вёскі Талька было многа балоцінаў з ягадамі, арэхамі, грыбныя ж мясьціны знаходзіліся далекавата. І наступным летам бацька спыніўся ў лесьнічоўцы Волеся Бранавіцкага, недалёка ад невялічкай вёсачкі з такою самотнай назвай як Загібеллька. У той гадоў там летавалі Пятрусь Броўка і дзядзька Ігнась. Зрэдку заходзілі адзін да другога. Лета ж было дажджлівым, грыбоў было мноства. Бацька браў у грыбныя паходы і мяне, і маці. За Загібеллькаю пачыналіся чароўныя пералескі з белым мохам, які аздабляў узгоркі, дзе так гожа выбіваліся на паверхню чорнагаловыя баравікі. Колькі было радасьці, калі знаходзілі баравік "з конскі капыт" непаўторнага хараства. Ля такога прыгажуна зьбіраліся разам, дзівячыся з чарговага цуду прыроды. Зядлы грыбнік, бацька беражна адносіўся да лесу. Калі здаралася там перакусваць, то ніводны сълед не павінен быў заставацца на віду. Усё прыбіралі, хавалі ў ямку, ці пад мох. Грыбы ж абавязкова зразалі вострым-вострым нажом. Карэнчык, каб не парушаць грыбніцу, заставаўся ў зямлі. А каб не выдаваць грыбныя мясьціны, яго накрывалі ігліцаю, маленькія баравічкі надзейна прыкрываліся лістотай, ігліцай, карой дрэваў. А праз пару дзён зразалі прыгожыя, таварныя грыбы. Бацька страшэнна ўзрушаўся, калі бачыў пагрэбаны мох, які нехта драў, адшукваючы маленькія з арэшкі грыбы. Чарвівыя і старыя баравікі ён звычайна нашпільваў на галінкі дрэваў. Хай расьсейваюцца споры, засяваецца лес грыбніцю!

ВОЛЬГА БРАНАВІЦКАЯ, ЖОНКА ВОЛЕСЯ БРАНАВІЦКАГА

"Жылі мы ў стражы - хаце-леснічоўцы, трошкі зводдаль ад Загібеллькі, злева ад дарогі. Цяпер там засталася толькі паляна сярод лесу і камяні на ёй. Але ж во не зарастаете месца лесам. Раніцай Канстанцін Міхайлавіч ідзе ў грыбы, а я распальваю печ, мы з Марыяй Дзмітрыеўнай гатуем снеданне. Не паспее яшчэ і раса падняцца, наш грыбнік ужо тут, з поўным кошыкам. Грыбы ён вельмі любіў збіраць і ўмеў. Перабіраў сам, раскладваў у копы (капа - 60 штук) па велічыні - капа вялікіх, капа сярэдніх, капа маленьких. Грыбы варылі, смажылі, сушылі рэшту ў печы на зіму. Хадзілі ўсёй сям'ёй у ягады - суніцы, чарніцы, маліны".

ЯДВІГА КАЗІМІРАЙНА МІХНЕВІЧ (З СУХОЦКІХ)

"У 20-я гг. у Загібелльцы было 8 хат — Сухоцкія, Міхневічы, Рабцэвічы. Дарэчы, Загібеллька была не вескай, а шляхецкай аколіцай. Чатыры гаспадаркі раскулачылі і выслалі ў Сібір, астатнія чатыры хаты згарэлі ў вайну, а людзі перасяліліся ў Слабодку і Тальку.

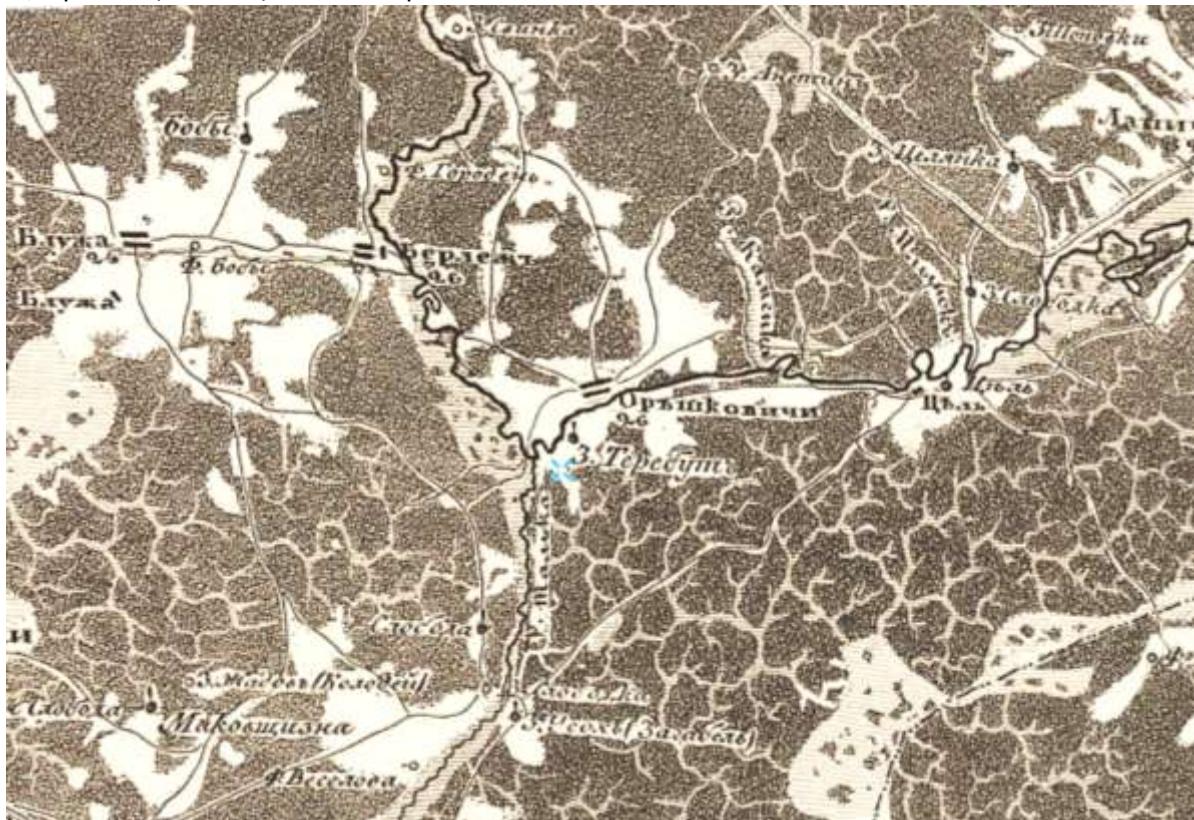
Сям'я майго дзеда Якава Сухоцкага жыла ў вёсцы Загібеллька. Шмат працавалі, але жылі нябедна. У дзеда Якава ў гаспадарцы было 16 кароў, 8 свіней. Як прыйшлі калгасы, то усю жывёлу, зямлю забралі ў калгас, наклалі "цвёрдыя падаткі" — такія, што выплаціць іх было немагчыма. Рабілі раскулачванне маладыя яўрэйкі: забіралі жывёлу. Дзед Якаў памёр з гора, не перанёс раскулачвання. А бацька яго, мой прадзед, Гіляры Сухоцкі, кажуць, звар'яцеў тады. Расказвалі, што быццам бы сабраў сваё золата, каштоўнасці ў абрус, занёс у балота і закапаў ля возера Грымячага, нікому не паказаў месца, а праз 3 дні сканаў. Так і забраў з сабою на той свет гэтую тайну.

У Якава Сухоцкага было 3 сыны: Ян, Адам і Казімір, мой бацька. Сем'я Яна і Адама раскулачылі і саслалі ў Сібір. Там у тайзе яны сталі абраўляць зямлю, абжыліся, зноў разбагацелі, дык іх другі раз раскулачылі ў той Сібіры. Пісалі адтуль дзеце іхныя, але сюды больш ніхто не вярнуўся. Наша сям'я пайшла ў калгас, каб пазбегнуць высылкі. Маці свінінай даглядала, а бацька кароў. Нічога не атрымлівалі за працу. Сям'я вялікая была — 9 дзяцей. Як выжывалі? Мама прынаравілася ў лесе, дзе лаўжы спальвалі, на гэтых лапіках мякенікай зямлі вырошчваць проса, фасолю. Рэчка ратавала. Каб вы ведалі, колькі тады ў Талі было рыбы! Нератам лавілі на чоўне-даўблёнцы, рабілі такія з асінавай калоды. Бацька наловіць, а мама з яе ўсяго нагатуе — катлеты, халоднае, варыла, смажыла, сушыла. А цяпер рыбы ў Талі амаль што няма, знікла пасля таго, як мелірацыю зрабілі".

Вышлі на поле
Каля Загібеллькі,
Рэдка пабачыш
Гэткай зямелькі:
Суха і чыста,
Вымечена нібы,
Вёска на горцы,
Дрэвы ў скрай сядзібы
Важна стаяць там,
Дзядзькі-азяроды
Дбала вартуюць
Гумны, гароды.
Буслы на хвоях
Маюць свой будынак.
Вуллі-калоды
Там знайшлі прыпынак.

Свіслач, Арэшкавічы

Тут Свіслач ладная. Ад Менкі яна прайшла 2/3 свайго шляху да зліцця з ракой Бярэзінай. Шлях да ўласна Свіслачы. Можна сказаць, што тут у Арэшкавічах, разам з Берлежам і двумя старажытнымі забытымі Гораднямі, яна стварае наступны, а свой амаль перадапошні (апошні – Цэль-Лапічы-Холуй), асяродак старажытнай свіслачкай рачной цывілізацыі. Гэта зараз цывілізацыя звернута да чыгункі ды шашы, а раней цывілізацыя --толькі рака.

Арэшкавічы – месца старадаўняе. Археалагічныя раскопкі выявілі 2 селішчы: 1. насупраць былой школы, над поймай Свіслачы (кераміка і гліняныя вырабы 10-15 ст., абломкі крэмню і фрагменты арнаментаванага посуду бронзавага веку (II тысячагоддзе да н.э.); 2. над Свіслаччу с захаду (сведкі заможнага паселішча 13-18 ст.: непаліваная і паліваная кераміка, тэракотовая кафля з раслінным арнаментам, шкляны посуд з пацінай, аконнае круглае шкло).

Раней у Літве, акрамя гарадоў, мястэчак і вёсак, былі яшчэ аколіцы і засценкі. Аколіцы – гэта месцы супольнага пражывання малазямельнай шляхты і, нават безземельнай шляхецкай галоты, асобна ад хлопаў-сялян. Хоць з віламі, але пры шабле. Засценкі ўзніклі падчас валочнай памеры — зямельнай рэформы XVI ст. ад каралевы Боны Сфорца, жонкі караля Жыгімonta Старога. Зямлю мералі на простакутныя трохпольныя дзялкі - валокі (21,36 га), менавіта на такой плошчы магла ўправіца заможная сям'я, а тыя кавалкі, што заставаліся за мяжой валокі, «за сценкай, у засценку, за агароджай», каля асноўных валок, арандавала дробная шляхта і сялілася там. Вось так і ўзнікалі засценкі і аколіцы. У сярэдзіне XIX ст., была аколіца і ў Арэшкавічах, што складалася з некалькіх шляхецкіх двароў. Там жылі Аземблоўскія, Змечароўскія, Сухоцкія, Гіліцкія, Жыдовічы. Засценкі і аколіцы былі падобныя на хутары ці вёскі, але адрозніваліся саслоўнай, моўнай і каталіцкай прыналежнасцю жыхароў — гэта была шляхта, якую так і называлі, засцянковая ці аколічная (szlachta zaściankowa, okoliczna, zagrodowa). Засцянковая шляхта, хоць і была беднаю, але валодала ўсімі шляхецкімі прывілеямі: удзел у выбарах, ганаровыя тытулы і гербы, недатыкальнасць без судовага разбору, „szlachcic na zagrodzie równy wojewodzie”. У нашым краі шляхта актыўна ўдзельнічала ў паўстанні 1863 года, 7 чалавек з Суціна, 4 чалавекі з аколіцы Арэшкавічы пайшли ў мяцеж. Паўстанцы знаходзілі ў засценках і аколіцах прытулак, іх там кармілі, хавалі, мылі іх бялізну. Таму многія шляхецкія засценкі былі абвінавачаны ўладамі, што ў іх «был притон для мятежников». За такую правіну засцянковую шляхту высыялялі, дзякую Богу, не ў Сібір, а ў бліжэйшыя вёскі «под надзор сельскага общества», каб сяляне сачылі і даносілі пра паводзіны ўладам.

Акрамя Арэшкавічай і Суціна шляхецкімі аколіцамі ці засценкамі былі Загібеллька, Угодзін, Жадаў Колодзей, Свінка, Анецін ды чакаючыя нас Балачанка і Падбярэжжа і іншыя.

Юзаф-музыка

Юзаф Жыдовіч нарадзіўся 14 мая 1907 г. у вёсцы Арэшкавічы, паходзіць з засцянковай шляхты. Прозвішча магло быць і Жадовіч, бо ў 15 км быў засценак Жадаў.

У 15 гадоў яму, спрытнаму цымбалісту адзін добры чалавек, чыгуначнік-аматар музыкі, на жаль, невядомы, прапанаваў паказацца ў Мінск. З ходу юнак стаў салістам у БДТ-1 (тэатр імя Я. Купалы ў Мінску). Праз гадоў Юзаф презентаваў з фурорам цымбалы ў Маскве. У 1926 г. зняўся ў ролі музыкі ў першым беларускім кіно “Лясная быль”. Прагна вучыцца. У 1927-31 гг. у БДУ на юрыста, тым жа часам вучыцца ў Мінскім музычным тэхнікуме, потым кансерваторыя. У 1930 г. кіраунік створанага Дзяржаўнага ансамбля народных інструментаў БССР.

У 1933 г. бацькі, як “кулакі”, былі высланыя з канфіскацыяй маёмы. Бацька пайшоў у ссылку, дзе ў нечалавечых умовах хутка згінуў. Маці па дарозе ў ссылку змагла збегчы і пяшком дабралася да старэйшага сына Антона ў Москву, але таксама доўга не жыла. У 1935 г. Юзаф, як сын “кулакоў” і быццам былы польскі афіцэр (у 1920 яму было 12 год?!), сасланы на 10 гадоў у лагер у Мардовію. Мусіць згубіла б Беларусь музыку, але ліст у Москву з дапамогай брата Антона трапіў да Марыі Ульянавай – роднай сястры Леніна, якая ўзначальвала адпаведную камісію. І, о чуд! Юзафа адпусцілі. Цяпер ужо Юзаф Жыдовіч без бацькі і маці нарадзіўся як Іосіф Жыновіч.

Пасля пайшло добра. Кансерваторыю скончыў у 1941 г. Стаяў лаўрэатам. Падчас вайны накіраваны ў Казахскую філармонію, канцэртнай брыгадай выязджаў на фронт. Пасля вайны вярнуўся ў Мінск. З 1946 г. мастацкі кіраунік Дзяржаўнага народнага аркестра БССР (з 1974 г. імя Жыновіча). У Беларускай кансерваторыі Жыновіч заснаваў клас цымбалаў і кафедру народных інструментаў, загадваў ёю да 1963 г. Памёр Іосіф Жыновіч у 1974 г.

Галоўнай іпастасцю Жыновіча праз усё жыццё былі цымбалы. Ён ні шмат ні мала стварыў, як кажуць, sound гучанне Беларусі.

СЫМОН-МУЗЫКА

Ад роднае зямлі, ад гоману бароў,
Ад казак вечароў,
Ад песень дудароў,
Ад светлых воблікаў закінутых дзяцей,
Ад шолаху начэй,
Ад тысячы ніцей,
якіх аснована і выткана жыццё
І злучана быццё і небыццё, –
Збіраўся скарб, струменіўся няспынна,
Вясёлкавым ірдзеннем мне спяваў,
І выхаду шукаў
Адбітак родных з'яў

У словах-вобразах, у песнях вольнаплынных.
І гэты скарб, пазычаны, адбіты,
У сэрцы перажыты
І росамі абмыты
Дзянніц маіх, дзянніц маіх мінулых,
Для вас, душою чулых,
Як доўг, як дар,
Дае пясняр.

Кіпячка

дробную манету..."

Па ўспамінах мясцовых жыхароў, яшчэ ў 1960-я гады сюды прыходзілі паломнікі. Пры тым звычайна прыходзілі ўвечары, каб дачакацца світання і набраць вады на світанку.

У 2017 г. па благаславенню Праасвяшчэннага Веніяміна, епіскапа Барысаўскага і Мар'інагорскага, крыніца асвечана ў гонар Іконы Божай Маці «Жываносная крыніца».

Дабраўшыся да вёскі Арэшкавічы па асфальтаванай дарозе, неабходна павярнуць у бок Вялікага Поля. Адразу ў канцы Арэшкавіч, прама перад могілкамі, неабходна звярнуць направа на палявую дарогу, якая праз 300 м прывядзе да зараснікаў ляшчыны і кургану, які размешчаны каля Кіпячкі.

Крыніца "Кіпячка" абвешчана гідралагічным помнікам прыроды мясцовага значэння рашэннімі Пухавіцкага раённага выканайчага камітета.

Увесень 2017 г. зроблена добраўпарадкаванне: зроблены каптаж, уладкаваны падыход. Вада адводзіцца праз трубу. Над каптажам пабудавана капліца. Побач устаноўлены крыжы з абразамі. Раней крыніца быў абкладзены камяніямі. На жаль, зараз не ўбачыць "кіпення" крыніцы, няма куды кінуць манету... Так, цяпер стала зручней набіраць ваду. Але не дзеля гэтага наведвалі яго.

Крынічны ручай па камяністым рэчышчы сцякае па крутym схіле ў Свіслач. Не палянуйцеся агледзець вусце ручая і курган непадалёк.

Узнікненне крыніцы апісана ў легендзе, якую запісала Валянціна Мурашка: "Шмат гадоў, а можа, і стагоддзяў назад, калі яшчэ па рацэ Свіслачы плавалі на вялікіх ладдзях, на яе высокім беразе стаяла царква. Была яна белая, высокая, з вострымі вежачкамі наверсе. Кажуць, злыя людзі пачалі бурыць царкву. Тады зямля раскалолася і царква правалілася скрэз зямлю. Нетры схавалі яе. А на месцы царкви стала біць крынічка. Вада "кіпіць" і невялічкім ручайком сцякае ў Свіслоч. Кажуць, што калі прыкладзі вуха да зямлі і прыслушацца, то можна пачуць з-пад зямлі звон той царквы."

Капліца пры крыніцы паказваецца на картах канца 19 стагоддзя. Першае пісьмовае згадванне адносіцца да 1893 г. і зроблена этнографам М. Доўнар-Запольскім у часопісе "Жывая Старына": "у Блужскім прыходзе Ігуменскага павета каля вёскі Арэшкавічы пры р. Свіслочы ёсць крыніца, званая Кіпячка, вада яе чыстая і халодная. Сяляне прыпісваюць ёй гаючыя ўласцівасці, асабліва пры хваробе вачэй, грязь прыкладваюць да галавы і іншых частак цела. Але дапамагае гэтая вада толькі тады, калі за ёю адпраўляюцца да ўзыходу сонца і кідаюць у крыніцу якую-небудзь

Шлях на Балачанку

Шлях да ...

Адысеха – то воля багоў. Яны паслядоўна вядуць героя праз шэраг падзеяў і прыгод, каб паступова выставіць яго сам-насам з сабою. Асобнае пытанне, навошта багам гэта патрэбна? Дапусцім, па бацькоўскіх меркаваннях і адказнасці.

Адысеха – гэта калі спачатку ты гаспадар амаль усіх акалічнасцяў, свет падлашчваецца да цябе, хоча быць побач з табою і часам просіць у цябе дазволу, а вось ты разумееш, што ў канчатковым выніку ад цябе амаль нічога не залежыць, усё рассыпаецца пад злавесным ціскам чортавай энтралії, ці хто іншы яе наладзіў, і тое, на што ты маеш рэальны ўплыў, зводзіцца да вузкага кола, а то і межаў твайго цела.

Унутраны сусвет – іншая справа. Тут ад цябе што-нішто залежыць. І падзеі адысеха адлюстроўваюцца там такім або іншым чынам. У нашым падарожжы выпадае шанец крыху падразабрацца з унутраным светам. Бо, па-першае, маем звонку яркую сітуацыю адысеха, па-другое, перад намі Паэта, а Паэтам той, хто адкрывае душу адбранымі абдуманымі дакладнымі сваімі словамі, па-трэцяе, маем некалькі хвілін, пакуль даедзем да наступнага пункта.

Возьмем Вусце. Гэта былая вёсачка на сutoцы Свіслачы і Балачанкі (таму і Вусце), якая абрана, мусіць, як ідэал лецішча, бо наступныя месцы Беразянка і Балачанка былі побач і вымушаны знікненнем Вусца. Якуб Колас прысвяціў Вусцу чатыры вершы. Звярніце ўвагу на даты с сучаснага пункту гледжання.

“Вусце” каstryчнік 1937

І марам я сваім тут волю дам,
І думаю, што будзе ў нашым краі:
Змятуць калгаснікі драўляны хлам,
Я новыя катэджы ўбачу сам,
І Вусца я на Бадэн не змяняю.

Напомнім назву нашага падарожжа “Загібеллька лепш Парыжа”, маўляў, ну што там сталіца свету - няхай зайдзросцяць! У “Вусці” шэраг падаўжаецца ўжо крыху скрамней, Бадэнам праз надзею на калгаснікай з новымі катэджамі. Дарэчы, чаму Бадэн? Месца для верша нечаканае, хаця добра вылічанае: Ялта і Сочы, Ніцца і Капры, Альпы і Татры па розных меркаваннях не падыходзяць. Бадэн – курорт з гарачымі

крыніцамі на поўдні

Германіі, вядомы рускай літаратурнай тусоўкай: Гогаль, Талстой, Дастаеўскі, Ганчароў, Тургенев, Жукоўскі, Вяземскі, Чэхаў. Вось табе і Вусце! Амбіцыяя, шырэйшая за Балачанку!

Праз год ужо звычайны штодзённы Мінск з простымі марамі-думкамі з той жа несупынна працуючай антэнкай “свой-чужы”, бо прасторы калгаснай зямлі ў лясным лапіку Вусца не было.

“Вусцянскі груд” каstryчнік 1938

Цяпер жыву ад Вусца я ўдалі,
Сяджу між кніг, чарніл, паперы.
На думкі прыйдуць лес і зверы,
Грыбы і рыба на вячэру,
Прастор і скарб калгаснае зямлі.

“Над Свіслаччу” лістапад 1939

Ды Вусце сягоння глухне, нямее,
Змаўкае і голас у ім чалавечы —
Нясуць маё Вусце шырокія плечы.
Стаяць недаўменна адны толькі печы,
І клён калія плоту асірацее.

Яшчэ праз год, неяк збянтэжана пра чыесьці “шырокія плечы”, далягляды зышліся ў межах Вусца з праекцыяй у кропку, азначаную клёнам, а надзея на “шчырую калгасную сябрину” не надта моцная, сягае не далей Балачанкі-Беразянкі. Куды абаперціся? Ды пакуль ёсць на што! Сонца, дзень, рэчка з жывым срэбрам хваляў, прасторны луг, росныя вясёлкі-іскрынкі, ружовае неба, ветрык-друг.

Нарэшце, на самой справе руіны прошласці, геаграфіі не стала і, здаецца, Парыж з Бадэнам праста непрыстойна згадваць. Адзін. Адзін з успамінамі і стратамі. Няма куды ісці. Невядома, што рабіць. Толькі адвольнае вершаванне на ўзоруні базавых інстынктаў, з недзе згубіўшымся пятым радком страфы. Канец верша, як экран выключанага тэлевізара, ці, можа, тое бачаць, калі паміраюць?

Адчуваецце, як звужаецца размах геаграфіі, амбіций, эмоций, вонкавае аптымістычнае сацыяльнае саступае месца ўнутранаму асабовому. Хаця антэнка працуе, нават, і на руінах. Зразумела, што такая вось трансфармацыя-эвалюцыя паэтаваная і схематычная, але на тое і патрэбны Паэта, каб сабою адлюстрываць боскі лад і намер!

Цікава, што ўбачыце і адчуце вы, наведаўшы Вусце?

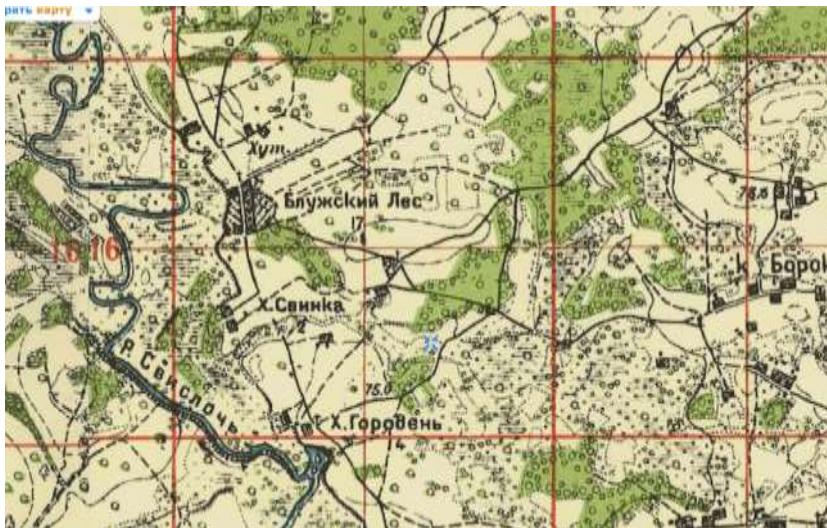
“На руінах прошласці” лета 1945

Бязлюддзе, ціш. Высокаю травою
Вусцянскія сялібы зараслі.
...

І толькі мне адно сягоння горка:
Няма таго, з кім думкі я дзяліў,
З кім тут стаяў, з кім я шчаслівы быў, —
Пагасла ты, яснусенская зорка.

Блужскі Бор

Блужскі Бор цікавы нам як прыгожая мясціна, дзе знаходзіцца археалагічны помнік – Гарадзішча ранняга жалезнага веку, а таксама тым, што пра веску піша Якуб Колас у сваім вершы.

Струменіцца цяплынь з лясоў, з далін
І тонкая смуга свой лёгкі тын
За [Свіслаччу](#) стаўляе над палямі.

Жыве, дрыжыць, хвалюеца простор,
І кожнае стварэнне робіць штосьці:
Капошацца мурашкі каля нор,
Дзе коўрыкі развешвае чабор
Ды пчол к сабе заваблівае ў госці.

Пад горкаю, бы срэбраны равок,
Пабліскае на сонцы Балачанка.
І хіліць так утульны беражок,
Так добра там, прылёгши на пясок,
Папесціцца ружовым летнім ранкам!

Як волаты, за рэчкаю дубы
Шатры свае раскінулі над долам.
Зірнеш на іх - гвардзеец з іх любы!
А гордая вяршаліны-чубы
Не кланяюцца непагадзі чолам.

За [Балачанкаю](#), дзе Блужскі бор
Вясёлую пазіцыю займае,
Адна сасна вартуе касагор,
Над хвойнікам схіліўшы свой убор,
Бо тоіць сум, журбу ў сабе старая.

Нацягнутыя струны цішыні
Разносяць звон крылатага стварэння.
А вось матор загуў у глыбіні
Блакітнага простору: нашы дні
У сонечным купаюцца праменні.

ГАРАДЗІШЧА

Знаходзіцца за 1,5 км на поўдзень ад Блужскага Бора, на левым беразе Свіслачы. Пляцоўка памерам 50x20 м, вышыня над летнім узроўнем вады ў рацэ 7 м. Умацавана з боку поля двумя дугападобнымі валамі вышынёй каля 2 м. Пры даследаванні знайдзены абпаленая камяні, рэшткі посуду са штырхаванай паверхніяй, гладкасценная кераміка, блізкая да мілаградской, зарубінецкай культур. Абледаваў Л. Побаль.

Юрый Клеванец, краязнаўца з Асіповічаў апісвае: "Два неглыбокіх раўка, два невысокіх валіка, пляцоўка ў выглядзе паўмесяца, пасярэдзіне - даволі вялікая яма. Культурны пласт ёсьць, але вельмі тонкі, шмат звычайнага будаўнічага смецця апошніх дзесяцігоддзяў. Знайшлі некалькі маленых чарапкоў культуры штырхаванай керамікі, абмяралі і замалявалі гарадзішча. Рака, відаць, доўга размывала пляцоўку, з - за таго і тонкі культурны пласт (пабудовы на гарадзішчах "штриховиков" размяшчаліся, як правіла, па краі пляцоўкі, цяпер захаваўся толькі цэнтр). У вайну партызаны зрабілі на гарадзішчы зямлянку, туды людзі з Блужскага Бора клалі прадукты для партызан, каб яны не прыходзілі ў вэску. З-за гэтага ўсе слі перамяшаныя, на паверхні аказаўся жоўты пясок".

СОФ'Я ЯСКЕВІЧ (КАПАНЕЦ), ЖЫХАРКА БЛУЖСКАГА БОРУ

"Уся гэтая частка Пухавіцкага раёна, аддаленая ад вялікіх дарог, была партызанскай. Партызаны часта з'яўляліся ў вёсцы, елі, адсыпаліся, збіралі даніну і сыходзілі.

Раніцай 2 мая 1942 г. у Блужскі Бор прыйшлі карнікі. З-за того, што іх вёў нейкі мужык з мясцовых, немцаў ніхто не заўважыў. Акрамя таго, немцы былі не на машынах, як гэта звычайна бывала, а ішлі пешшу. Сярод іх атрада былі падводы.

Крык "Немцы!" пачуўся ўжо тады, калі карнікі падыходзілі да вёскі.

Як раз у гэты час у адной з крайніх хат начавалі два партызаны. Іх абудзілі, яны кінуліся бегчы да лесу. Лес у той час быў далёка ад вёскі, гэта цяпер яна, а фактычна яе рэшткі стаяць амаль у лесе. Карнікі заўважылі бягучых, пачалі страляць, забілі абодвух - спачатку аднаго, а потым другога.

Затым немцы ўвайшлі ў вёску, атачылі дом, з якога пабеглі партызаны, перабілі там усіх, а дом падпалаў. Падпалаў і дамы суседзяў. Потым акружылі ўсю вёску і пачалі зганяць людзей да падпаленых дамоў.

На tym канцы вёскі, што бліжэй да Арэшкавічаў, жылі нашчадкі шляхты з польскімі прозвішчамі. У адной з гэтих хат пражываў нейкі мясцовы пан з двума ўжо вялікімі дочкамі-паненкамі. Абедзве дачкі вучыліся ў інстытутах да вайны, але скончыць не паспелі. Пры першых стрэлах паненкі хацелі бегчы ў лес, аднак бацька загадаў ім хавацца ў зямлянку, якую ён выкапаў у двары. Туды ж схавалася і суседка-вясковая настаўніца з маленькім сынам.

Немцы хутка знайшлі ў пустым двары зямлянку, адкрылі лаз і сталі крычаць: "Вылез спачатку бацька і пачай ім па-польску тлумачыць, што тут грамадзянскія людзі. Немцаў тлумачэнне не пераканала, яны зарэзалі пана цесаком, а ў зямлянку кінулі гранату. Выбухам забіла маленькага сына настаўніцы, адну паненку параніла ў сцягно, іншай адарвала абедзве ступні. Немцы вывалаклі дзвюх жанчын з зямлянкі і пагналі ў агульны натоўп. Настаўніца ішла з мёртвым дзіцем на руках. Другая заціскала спадніцай рану. Бязногая паненка пасля таго, як немцы сышлі, вылезла з зямлянкі і запаўзла дадому, заліваючы крывёю ўсё вакол. Ёй удалося выжыць.

Натоўп людзей перад падпаленымі дамамі карнікі трymалі з паднятымі рукамі некалькі гадзін. Перад людзьмі ўсталівалі тры кулямёты. "Адзін вялікі, падобны на "Максіма", а два маленькіх", - успамінае апавядальніца. Яна таксама стаяла, як усе. Адна маленькая дзяўчынка стамілася стаяць падняўшы руки і апусціла іх. Падышоў немец і забіў дзяўчынку прыкладам. У вёсцы дзіка раўла скаціна.

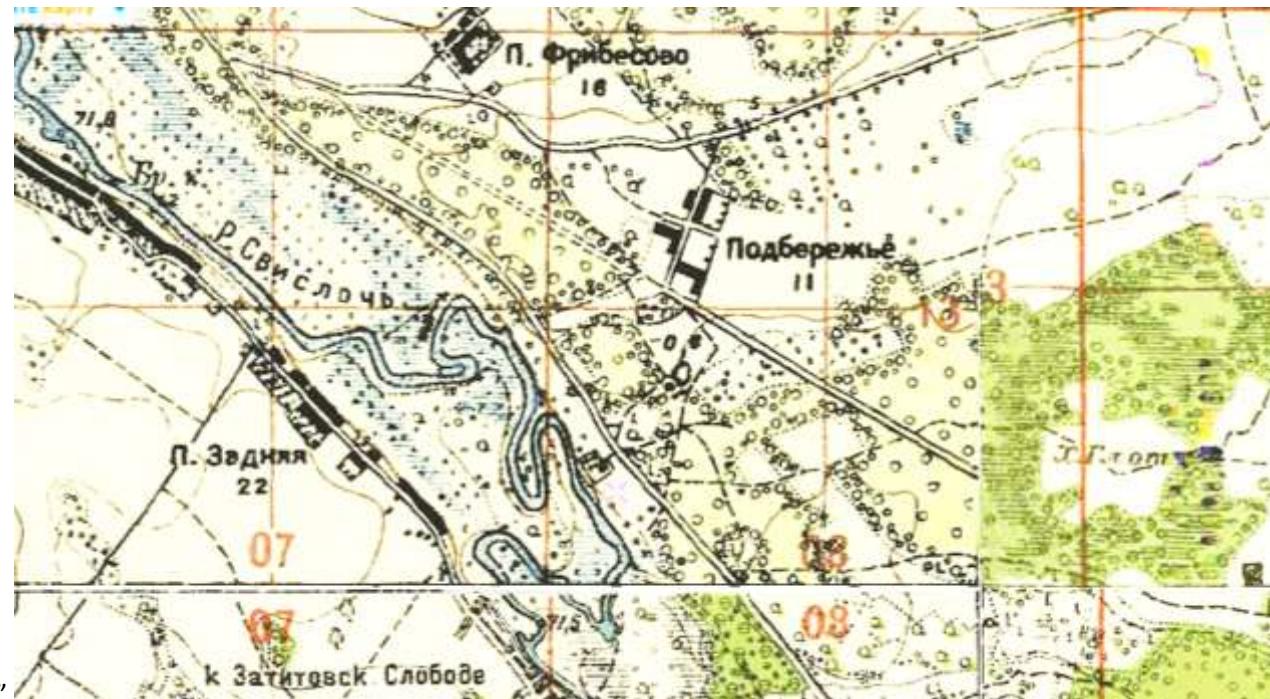
Увесь гэты час немцы рабавалі пустыя хаты, напаўнялі свае падводы. Потым вывелі з натоўпу ўсіх мужыкоў ад хлопчыкаў да старых і пагналі перад сабой у Лапічы. Кулямёты прыбрали, бабы разбегліся па хатах.

Адзін нейкі немец нагрузкіў чыйсьці ровар піламі і сякерамі з сялянскіх двароў. Старая дагэтуль здзіўляецца-навошта яму столькі піл і сякер? Ён падпалаў адзін дом, перайшоў з грукатлівым ад навешанага жалеза роварам праз вуліцу і там падпалаў яшчэ адзін дом. Увесь гэты час бабы крычалі яму з-за платоў: сыходзь, сыходзь, бачыш, твае ўжо сыходзяць! Пакуль немец цягаўся з роварам, піламі і сякерамі, той бабе, чыю хату ён падпалаў першай, удалося затушыць агонь. Тады немец вярнуўся, яшчэ раз падпалаў яе дом і толькі потым пайшоў даганяць свой абоз.

Мужыкоў з Блужскага бору немцы два дні пратрымалі ў Лапічах у свіране, пакуль адзін з мясцовых паліцаяў не напісаў ручальніцтва, што сярод гэтих людзей няма тых, хто звязаны з партызанамі. Тады частку захопленых адпусцілі дадому, а астатніх пагналі ў Германію. Апавядальніцы не пашанцавала: яе бацьку сагналі ў Нямеччыну, дзе ён і памёр. Сама старая, а тады яшчэ трынаццацігадовая дзяўчынка, засталася жыць з мачахай. Сястра мачахі працавала ў Тальцы на станцыі і цішком цягала адтуль немаведама як апынуўшыся на складзе лаўровы ліст. Дзяўчынка Соня павінна была перацягваць здабычу ў сваю вёску, дзе яны з мачахай фасавалі яе ў пакуначкі і пакуначкі. Потым, гружаная пакуначкамі, Соня тупала на базар у Пухавічы і абменьвала іх у тamtэйшых немцаў на соль. Соль у мачахі па начах забіралі партызаны."

Падбярэжжа

1936 г. Лета. Я.Колас з сям'ёй жыве на хутары Андрэя Асіеўскага над Свіслаччу каля в. Падбярэжжа Пухавіцкага раёна. У Падбярэжжы пражываў Пятро Глебка і беларускія акцёры, наязджаў Янка Купала.

МІХАСЬ МІЦКЕВІЧ.

“Лета 1936 году мы праводзілі на хутары Андрэя Асіеўскага, недалёка ад вёсачкі Падбярэжжа, што за мостам праз Свіслач за Пухавічамі каля Бабруйскай шашы. Хатка стаяла метрах у трыццаці ад рэчкі. Па берагах яе расылі магутныя дубы. Пойма Свіслачы вельмі малюнічая, а вада была чыстаю, празрыстаю метра на пяцьтара-два. Аб чысьціні яе съведчыла тое, што пітнью ваду бралі з рэчкі, калодзежа не было. Рэчка кішэла рыбаю, ды якой! Недалёка ад хаты пад дубамі бацька аблюбаваў месца, добра занадзіў і штодня хадзіў вудзіць, распальваючы грыб-скрыпель, каб дым адганяў камароў. Пасьля Юрка нагледзеў яшчэ лепшае месца, зацішное, за паваротам рэчкі. Цяпер яго няма – рэчка прабіла новае рэчышча.

Лета было вельмі цёплым, засушлівым, грыбоў не было да восені. Бацька перажываваў за ўраджай, чакаў купчастых хмар, а іх усё не было. І ўсё ж аднойчы ўвечары на даляглядзе сабраліся хмары, і пачалася навальніца. Маланка палыхала кожныя дзьве-тры секунды, да нас даносіўся бесъперапынны глухі рокат. Мы да ночы любаваліся такой рэдкаснай зьявой прыроды.

Наведаць Коласа сюды прыязджалі вайскоўцы – з Лапічаў, Цэлі, дзе стаялі іхнія гарнізоны. Прыйзджаў і славуты актор Віцебскага драмтэатру Павел Малчанаў. На беразе Свіслачы расклалі вогнішча, сьпявалі песні, чыталі вершы. А праз некалькі дзён завіталі артысты першага драмтэатру. Яны летавалі ў Падбярэжжы. Пад грушамі-саплянкамі стаяў столік, дзе мы звычайна сънедалі і абедалі. Вакол яго – лаўкі, аднак на ўсіх месца не хапала, частка актораў стаяла як на фуршэце, з талерачкамі ў руках. Маці нечым частавала гасьцей пад выбухі жартаў, съмеху, песняў і дэкламаваньня. Сустрэча была надзвычай цёплай тым ласкавым летнім вечарам. А праз пару месяцаў у памяшканыні тэатру адбылося съяткаваньне 30-годдзя літаратурнай дзейнасці Коласа. Было шмат яркіх выступленій, падарункаў, агучана пастанова ўраду рэспублікі аб узнагароджаньні юбіляра легкавою машынаю. З прывітаньнем ад калектыву тэатру выйшаў на сцэну, калі не памыляюся, Глебаў, у простай вопратцы і з вудай. Уладкаваўшыся на краю сцэны, зьевесіўшы ногі ў аркестровую яму, ён папляяваў на кручок і закінуў лёску ў партэр. А там Ржэцкая прычапіла муляж здаравеннага ляшча, чамусьці блакітнага колеру з расшытую белымі ніткамі лускою. Артыст па-майстэрску вывуджваў рыбіну, якая затрапяціла ў яго руках так натуральна, нібы жывая. З сярэдзіны муляжа ён дастаў скрутак паперы з прывітальнымі адресамі, з аўтографамі актораў і натхнённа агучыў прывітаньне.

Адным са съякотных жнівенскіх дзён завітаў да нас Янка Купала з жонкаю – цёцяю Уладзяй, як яе называлі. Нагаварыўшыся, жанкі пайшлі на купальню, а бацька і дзядзька Янка ўсёліся за столікам пад саплянкамі і за ціхаю гамонкаю асушилі бутэльку каньяку, якую прывёз госьць свайму сябру. Пад вечар яны пайшлі на рэчку павудзіць. Бацька асталяваўся на сваім месцы, а дзядзька Янка закінуў некалькі

разоў вуду на завароце рэчкі, выцягнуў двух ці трох маленькіх акуньюкоў і пайшоў адпачываць пад дуб. Тым часам у бацькі ўзяўся язъ з кілаграм вагою. Азарт захапіў і госьця, але яго запал хутка выдыхся, і ён вярнуўся пад дубок – апору для сыпіны – і задрамаў. А бацька выцягнуў другую рыбіну – крыху меншага галаўня. Мяне тут жа адправілі да хаты з наказам, каб да іх прыходу рыбу падсмажылі. Ня кожны дзень бывалі такія ўловы, але ў той дзень пашанцевала.

Сюды ж да бацькі прыязджаў Андрэй Александровіч з сынам. Нехта прывёз малакаліберку – і мы сапернічалі ў майстэрстве. Да дуба прыматацавалі карабок ад “Казьбеку” (бацька аддаваў перавагу гэтаму гатунку цыгарэтаў). Дэядзька Андрэй зьедліва кплі пры маіх промахах. Бацька ж страляў лепш за іншых. Той дуб прастаяў яшчэ з паўстагоддзя, але, калі я наведаў гэтую мясціну з фотаапаратам, ад гэтых дубоў засталіся невялікія часціны магутных камлёў.

А ў той час і сама Свіслач была заваленая дрэвамі, ляжалі ў ёй і дубы. Адзін дуб спалілі мае браты. Было гэта так. Усхадзіўся вятруга, і Юрка зас্পышаўся дахаты. У той момант, калі ён пераскокаў загародку, у руку ўшпіліў шэршань. Дасталося і каню, прывязанаму недалёка ад гэтага месца. Конь парваў пастромкі і ўцёк. А на Юрковай руцэ ўскочыла з пятак пухліна, балела страшэнна. І хлопцы вырашылі выкурыць шэршняў з дупла. Данік прывёз крыху серы, і позна вечарам падпалілі яе ў дупле дуба. Праз некаторы час загарэлася спарахнелае нутро, загуло, і пад раніцу са страшэнным грукатам рухнула дрэва ў рэчку. Бацька бедаваў па дрэве, тым больш на ім было буслава гняздо. Буслы даўно зъяцелі, але ж... Адчуваючы сваю віну, хлопцы сышлі кудысьці на цэлы дзень. Пасыля зъявіўся верш “Дуб”, прысьвечаны гэтаму здарэнню.

Вершаваных аўтографаў на кнігах у Якуба Коласа вельмі мала. Так, адзін з іх прысьвечаны мастацтвазнаўцу Антону Усу на кнізе «Дрыгва», якая была даслана ў Ленінград

ПАДБЯРЭЖЖА

Прысвячаю Пятру Глебку

Прыгадаем, Пятро, тыя межы,
Па якіх нашы ногі хадзілі.
Жыў і ты, жыў і я ў Падбярэжжы,
І былі мы тады яшчэ ў сіле.

І пітва там было нам, і ежы,
І ўсяго, чым багата прырода.
А той дуб, а той дзед з Падбярэжжа –
Іх няма, і мне гэтак іх шкода!

Час і хату і грушу змітрэжыў,
А якія былі сапяжанкі!
Іншы вобраз цяпер Падбярэжжа –
Не пазнаць падбярэжскай палянкі.

Я не бачыў пышнейшай адзежы
І убранства лугоў, зеляніны,
Апроч той, што цвіла ў Падбярэжжы
Уздоўж Свіслацкай мірнай даліны.

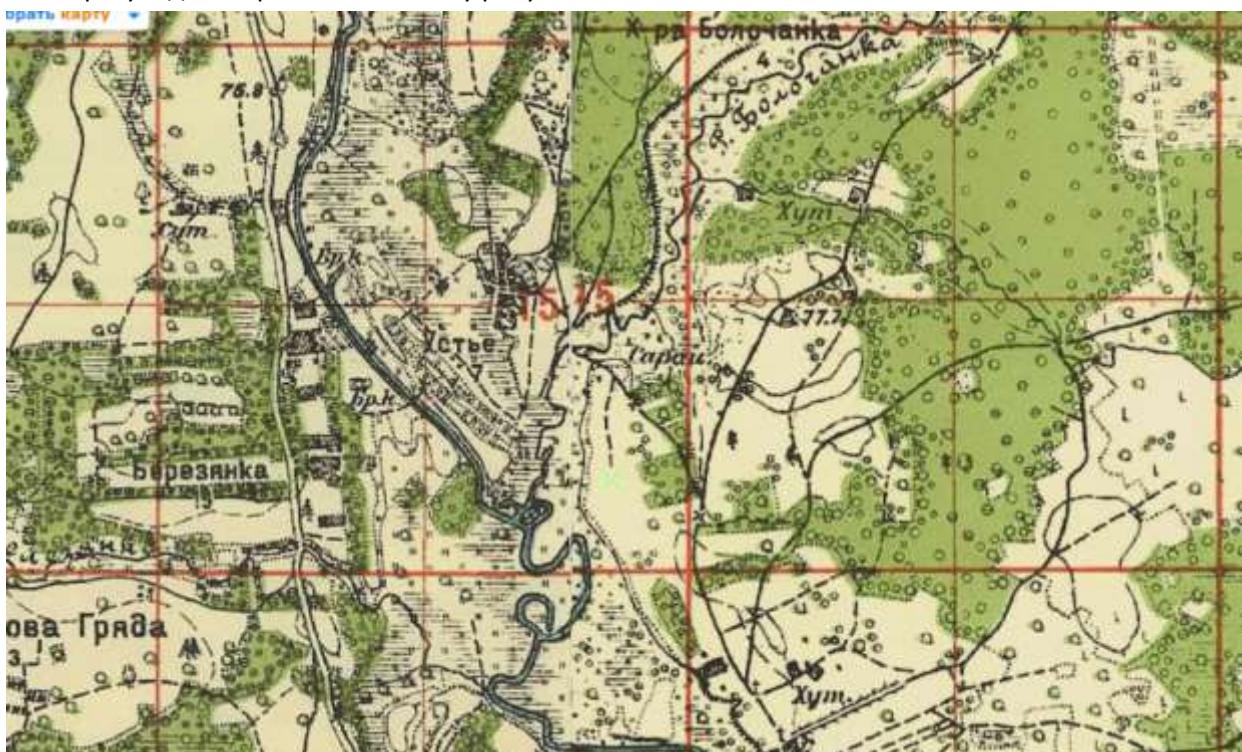
Нас хілілі дубовыя вежы,
Свіслач рыбай нас шчодра дарыла...
Эх, Пятро, мой Пятро! Падбярэжжа
Прыгадаць мне сягоння так міла!

Ідзі ж далей у новай адзежы
І жыві яшчэ, ну, два пайвеці,
Ды паэзіі мудрай і свежай
Ты падай на карысць чалавеку.
8/I 1948

«Не вялікі, ды добры быў час
І аб ім як не ўспомніць хоць раз?
Толькі Свіслач, лугі і лясы
І жыцця маладога вакол галасы,
Мы як вандроўнікі ў гэтым жыцці,
Аглядаль рубеж, што мінулі ў пуці.
19/II 1937»

Вусце

Лета 1937 і 1938 гг. Адпачынкі ў Вусці ў Язэпа Рымашэўскага і Уладзіміра Жука. Вусце - колішні хутарок з 5 хат пры ўпадзенні рэчкі Балачанка ў раку Свіслач.

МІХАСЬ МІЦКЕВІЧ

“Ад шашы паміж Сьвіслаччу і яе прытокам Балачанкаю клінам цягнуліся хвойнікі, амаль да ўпадзення Балачанкі ў Сьвіслач у вяршыні гэтага кліну. У сваіх паляўнічых вандроўках Юрка абышоў усё навакольле і ўпадабаў хутар з пяці хат – Вусце. Яму так спадабалася гэтая мясціна, што ён пераканаў бацьку наступнае лета правесці там, тым больш, што легкавушка М-1 ужо была атрымана і проблема пераезду аблягчалася. Мясціна сапраўды была надзвычай прыгожай і выгоднай у многіх адносінах. Прыйгажосьць гэтага міжрэчча не магла не закрануць душу паэта, гэтаму кутку быў прысьвечены цэлы шэраг вершаў. А верш “Мой дом”, можна сказаць, з фатаграфічнай дакладнасцю адлюстроўваў Вусцянскія краявіды. Тут жылі і працавалі сапраўдныя гаспадары, дбалыя людзі. Тут быў гурт дзятвы, маіх аднагодкаў, усе па меры сваіх сілаў дапамагалі бацькам і знаходзілі час уволю пагуляць. Вакол – грыбныя хвойнікі, а поруч рачулка Балачанка, дзе кожны дзень купаліся, лавілі рыбу. На лугавых балоцінах вадзіліся качкі, дупелі, каросьцелі – і для Юркі тут было раздольле. Спініліся ў хаце Язэпа Рымашэўскага, а ў 1938 годзе – яшчэ і ў Валодзі Жука. Аднаго пакойчыка не хапала – часта прыязджалі да нас родныя, знаёмыя. Маладзейшыя знаходзілі месца на сенавале, а пажылыя – у хаце. Дзякуючы тому, што прыезджалі знаёмыя, у іх захаваліся фотаздымкі, у прыватнасці, у маёй стрыечнай сястры Ніны, а таксама ў сясыцёра Прозаравых.

У Вусцях спыніўся на адпачынак бацькаў дзядзька Ігнас, зьняў хату і бацькаў шафёр Краўкоў. А ў хаце Асіеўскага ў Падбярэжжы свой летні адпачынак праводзіў Пятро Глебка, зредку ён заходзіў і да нас. Успамінаючы гэтыя часы, Колас прысьвяціў Глебку верш “Падбярэжжа”.

Да бацькі ў Вусце прыезджаў Міхась Лынкоў са сваім маленькім Маркам, які загінуў пасля ў Трасцянцы. Лынкоў суправаджаў таджыкскага паэта Лахуці, які быў у Менску і хацей наведаць Коласа. У Вусце прыезджалі вайскоўцы, у тым ліку лётчык Б. П. Макарцаў з Пухавіцкага аэрадрому. З ім бацька пасябраваў, на працягу многіх гадоў яны ліставаліся. Аднойчы дамовіліся, што Макарцаў прылягіць на У-2 і скіне пошту. Чакалі яго на лузе каля рэчкі Балачанкі. У дамоўлены час ён праляцеў, ды так нізка, што

многія пападалі на дол, баючыся патрапіць пад колы самалёта. Газеты ж зваліліся каля другога берагу рэчкі. Туся Прозарава імгненна кінулася ў ваду і з пераможным выглядам прынесла газеты. Яе “подзвіг” часта ўспаміналі.

Вясёлых прыгодаў хапала. Аднойчы бацька зайшоў да дзядзькі Ігнасія, і там яны добра пасядзелі, выпілі вішнёвай настойкі на сьпірце, а міску вішань ён прынёс дадому. Прысейшы на ганку, паціхеньку з імі распраўляўся. Маці ўбачыла, што муж ужо прыме лішку, адабрала міску, а ягады высыпала на зямлю. Тут жа падбег шчанючок аўчаркі і хутка іх падабраў. Пад вечар нашая гаспадыня ўбачыла, што сабака ляжыць і не варушыцца. Ці ня здох? Яна яго раскатурхала, а ён ня можа ісьці – падгінаюцца ногі і ён падае. Калі разабраліся, у чым справа – было съмеху.

Наведаць бацьку прыязджашу Янка Купала, прыязджалі акторы II-га драмтэатру, яго кіраунікі. Тут пачалася праца над падрыхтоўкай п'есы “Вайні вайні”. У Вусіцах Колас пачаў перакладаць творы Т. Р. Шаўчэнкі на беларускую мову. А мне прывозіў кіпы кніг мастацкай літаратуры з бібліятэкі Саюзу пісьменнікаў. Запомнілася “Салёная купель” Новікова-Прыбоя; “Пан”, “Містэрый” Кнута Гамсұна, якога бацька цаніў вельмі высока як майстра слова.

У Вусіцах адсвятковалі шлюб нашай Жэні і сябра Даніка Валодзі Петухоўскага. На вясельле налавілі таптухаю рыбы, многа было съмеху, жартаў, песніяў і танцаў. Для мяне два леты, праведзеныя ў Вусіцах, засталіся ў памяці як самыя съветлыя, самыя шчасльвія.”

ВУСЦЕ

Я зноў жыву ад горада ўдалі,
Дзе я знайшоў куток у сваім гусце.
І весела мне робіцца, калі
Я ў мыслях зноў прайдуся па зямлі,
Дзе туліцца закінутае Вусце.

Няхай сабе пясчаны гэты кут,
Няхай няма ў ім роскашы паўднёвай,
Ды мілы ён, прыветны яго люд,
Так ласкова глядзяць узгоркі, груд
У вопратках расліны адмысловай.

А гэтыя бародкі-хвайнікі
І жоўць пяскоў на сонечным угрэве!
У летнія гарачыя дзянькі
Смалісты пах разносіцца такі,
Што п'еш яго у ветравым павеве.

Якія там чароўныя лясы
З дарожкамі і сцежкамі між сосен!
І колькі ў іх спакою і красы!
І колькі там наткалі верасы,
Гваздзіка белая дыванаў сваіх, кросен!

Прыпынішся у зáцішку адзін,
Ваколіцы акідваеш вачамі:
Струменіцца цяплынъ з лясоў, з далін,
І тонкая смуга свой лёгкі тын
За Свіслаччу стаўляе над палямі.

Жыве, дрыжыць, хвалюеца прастор,
І кожнае стварэнне робіць штосьці:
Капошацца мурашкі каля нор,
Дзе коўрыкі развешвае чабор
Ды пчол к сабе заваблівае ў госці.

Пад горкаю, бы срэбранны рабок,
Пабліскае на сонцы Балачанка.
І хіліць так утульны беражок,
Так добра там, прылёгшы на пясок,
Папесціцца ружовым летнім ранкам!

Як волаты, за рэчкаю дубы
Шатры свае раскінулі над долам.
Зірнеш на іх — гвардзеец з іх любы!
А гордыя вяршаліны-чубы
Не кланяюцца непагадзі чолам.

За Балачанкаю, дзе Блужскі Бор
Вясёлую пазіцыю займае,
Адна сасна вартуе касагор,
Над хвойнікам схіліўшы свой убор,
Бы тоіць сум, журбу ў сабе старая.

Нацягнутыя струны цішыні
Разносяць звон крылатага стварэння.
А вось матор загуў у глыбії
Блакітнага прастору: нашы дні
У сонечным купаюцца прамені.

Гудзе, імкне над доламі крылан,
Над хатамі вусіянскага пасёлка.
А хаты ўсе — стary, дайнейшы план:
Трухлявая салома і паркан —
Далёкае мінуўшчыны асколкі.

І марам я сваім тут волю дам,
І думаю, што будзе ў нашым краі:
Змятуць калгаснікі драўляны хлам,
Я новыя катэджы ўбачу сам,
І Вусця я на Бадэн не змяняю.

ВУСЦЯНСКІ ГРУД

Грудок удалы я сабе абраў,
І часта ў вольныя часіны
Саджуся там каля хваіны,
Гляджу ды слухаю навіны,
П'ючы мяды лясоў і пахі трай.

Не славіцца багаццем мой грудок,
Але ён прости і адкрыты,
Сіўцом, чаборыкам спавіты,
Дзе пчолкі звоняць самавіта,
Збіраючы па кропельцы мяドок.

Газдзічка белая рассыпана вакол –
Нібы махрыстыя сняжынкі
Ляглі на тонкія націнкі,
Прыгнуўшы кволыя раслінкі,
Аздобіўшы пясчаны гэты дол.

З грудка відаць прыгожы краявід,
У ткань атулены сінечы.
Унь гурт дубоў шыракаплечых —
Стаяць, нібы на нейкім вечы,
І сонейка узносяць на свой шчыт.

А там лугі па Свіслачы ляглі
З іх купамі лазы, алешын,
І астраўкі, і пустак плеши,
Дзе сіняваты шоўк развесашан,
Што выткалі ім подыхі зямлі.

А па лугах паходжваюць буслы,
Сурдут надзеўшы чарнапёры;
Агледзяць ніз і касагоры,
Як землямеры-рэвізоры
Ці нейкія важнецкія паслы.

Брыльянтамі паблісквае раса —
Сляды, дзе пройдзе паляўнічы,
Шукаючы ў тым лузе дзічы.
І колькі радасці ў ablіччы,
Калі ён спойме часам бекаса!

Браты Міхась і Даніла Міцкевічы каля
былой сядзібы Андрэя Асіеўскага бліз
Падбярэжжа. 1979

З грудка мне ўсё відаць і ўсё чутно:
І трактар дзесь з-за Балачанкі,
І гром сталёвае крыланкі,
І спеў дзяяўчы з Беразянкі, —
А неба ўсцяж — блакітнае акно.

З свайго ж грудка ў засушлівяя дні
Гляджу ў акно гэта на хмары
І пападаю пад іх чары:
Вачэй не зводжу з іх гушчары,
Дзе гром грыміць і ўспыхваюць агні.

Цяпер жыву ад Вусця я ўдалі,
Сяджу між кніг, чарніл, паперы.
На думкі прыйдуць лес і зверы,
Грыбы і рыба на вячэрү,
Прастор і скарб калгаснае зямлі.

А з думак тых звіваецца вянок;
У ім цяплынъ і голас лета,
І дол, праменнямі сагрэты,
І мары мірныя паэта —
То дар табе, Вусцянскі мой грудок!

18/X 1938

НАД СВІСЛАЧЧУ

Растрэслі адзенне лясы,
Даўно адцвілі верасы,
І травы павялі.
Глядзяць сіратою лугі,
Пажоўклі, аселі стагі,
Да долу прыпалі.
Разліта сумоты пячаць,
І кроплі імжакі блішчаць,
Як слёзы на вецці.
І я мімаволі не раз
У восеньскі спознены час
Успомню аб леце.
У мыслях лячу я туды,
Дзе сонца, лясы і груды
З дубамі, з травою.
І, нібы чаруючы сон,
Малюнкаў і песень шум-звон
Плывуць нада мною.

Усходзіць сонца з-за Блужскага бору
І сцеле на ўзоркі парчу залатую,
Развешвае чырвань на хвою вунь тую,
Што туліць, як маці, сям'ю маладую
Хваінак, паросных па касагору.

Ружовыя хмаркі згортваюць шоўкі, —
Відаць, каб на сонцы яны не злінялі, —
А росы на травах блішчаць, бы каралі.
Спакой урачысты захоўваюць далі,
Птушыныя ловяць песні-размоўкі.

Як слаўна, як хораша ў летніе ранне,
Калі атрасаюць сон ціхія гоні,
Дзе жыта пачціва калосікі клоніць,
А дымка туману кладзецца на тоні,
І луг ажывае у поўным убранні!

Выходжу на луг, на Свіслач шыбую —
Ды з вудамі, з хлебам, з чарвямі і босы.
Мне ногі змываюць крыштальныя росы.
Я моўкі вітаю дзень многагалосы,
Дубоў грамаду, красу лугавую.

І многа ж іх тут! І ўсе, як магнаты, —
Глядзяць станавіта, важнецкага роду,
І кожны захоўвае чын свой і моду:
Адзін, дуплянаты, плашч звесіў на воду,
Другі, як тогу, разгортвае шаты.

А той, небарарака, век дажывае:
Стаіць палысель, няма на ім кроны;
Самотны, журботны і ўесь задумлённы.
Ляцяць к яму нанач у госці вароны,
Бусліца-ўдава падчас завітае.

Мне сумна стане, і я неўзаметкі
Гадаю аб лёсе стварэння жывога:
Як доўга працягне ён, гэты няБога,
І мне засталося самому як многа
Таптаць гэты дол, лясы і палеткі?

Гляджу я на іх, нібы на знаёмых,
Ды далей мкну хутка па мяккаму груду.
Прыходжу на Свіслач, раскручваю вуду —
На злосць і на зайдрасць рыбацкаму люду —
Рыбак рыбака не любіць, вядома.

А Свіслач жыве, бяжыць неўгамонна,
Разлётгшыся ў травах, у выспах пясчаных.
А колер — то цёмны, то светла-румяны —
Ад яснага неба, ад чистай паляны,
Ад дрэў і кустоў, ад ценяў бяздонных.

Насупраць — Кручок, куток маляўнічы.
Там буйна буяюць кусты зеляніны
Абапал заглухлай старой азярыны,
Дзе раніцай голас звініць салаўіны,
Дзе многа звяркоў і рознае дзічы.

Мне ўсё тут знаёма: і Балачанка, —
Яна тут у Свіслач якраз упадае, —
І зарасляў-хмызу града маладая,
І блужскае поле, і пустка глухая,
І тыя груды, і тая палянка.

Я чую — з Вусця даносяцца гукі:
Пявун заспывае, — адлічыць часінкі, —
І смех бестурботны дзятвы ля адрынкі,
І крык распачлівы плаксівай дзяўчынкі,
Рып студні, сякеры мерньяя стуки.

Успомню любоўна ў Богія хаткі,
І груд мой вусцянскі, і бераг зялёны,
Дзе гнуткія лозы б'юць рэчцы паклоны.
Я знаю вусцянцаў і ўсе іх імёны —
Язэп Рымашэўскі, Жук і тры Дзяткі.

Ды Вусце сягоння глухне, нямее,
Змаўкае і голас у ім чалавечы —
Нясуць маё Вусце шырокія плечы.
Стаяць недаўменна адны толькі печы,
І клён каля плоту асірацее.

Ну што ж? Бывайце! — скажу я зычліва, —
Будуйцеся ў вёсцы на новай мясціне
У дружнай і шчырай калгаснай сябрыне.
Хай добрая доля вас не пакіне:
Багата жывіце вы і шчасліва!

Праз купы раслінак сыплюцца стрэлы —
Паказвае сонца свой воблік адкрыты
Ды сее брыльянты на луг, аксаміты
Травы прыбярэжнай, як руњь, сакавітай,
І на паплавок мой хітра прысела.

Гарыць і дрыжыць вясёлка-іскрынка,
Агні незлічоная раптам зазялі.
Грыміаць жывым срэбрам на Свіслачы хвалі.
Aip і чароты страсаюць каралі —
У воду роняць расу за расінкай.

Я дбала гляджу, сачу ўсё за вудай.
Не чую, як сядзе і тне камар вушы.
Чакаю — вось клюне штось з воднае глушки
І на паплаўку майм сонца патушыць, —
І з поўнай пайду рыбацкай пасудай.

Злаўлю, не злаўлю, — ды я не сярдую.
Я рады дню, сонцу, прасторнаму лугу,
Ружоваму небу і ветрыку-другу,
Што ходзіць, як сонца, па вечнаму кругу,
Ды хмару прыгоніць нам дажджавую.

Я рады лету і людзям калгасным,
Прыгоству і чарам мне родных мясціннак
І тысячам кветак, мільёнам былінак,
Што нам аздабляюць жыццё, адпачынак.
Няхай жа ім вечна дзень свеціц ясны!

3.11.1939—13.11.1939

МОЙ ДОМ

Між ніў дарожкаю сляпою
Іду я мернаю ступою
І разглядаюся кругом.
Пад ясна-сіняю страхою
Чыеюсь дбалаю рукою
Збудован мне прасторны дом.

Утульна ў ім, добра ў ім поўна,
І ўсюды мудрасці бязмоўнай
Відна спрадвечная пячаць.
На ветравеях, нібы воўна,
Плывуць хмурынкі так чароўна.
Чаго плывуць? Куды? — Маўчаць.

Унь там рачулка срэбрам літым
Бяжыць па жолабе размытым
І цэллы свет жыцця нясе,
А луг зялёным аксамітам,
Вянкамі кветак апавіты,
Разлёгся ў роскашы-красе.

Дубы, сябры мае самоты,
У высі неба мкнуць узлёты,
Сукі раскінуўшы вакол.
А колькі згоды і пяшчоты
У тых пясках, што пазалотай
Ускрай баркоў ляглі на дол!

Як многа волі і разгону!
Як многа песенъ, шуму, звону,
Дзе ні паслухай, ні зірні!
Свае тут звычаі, законы,
У кожнай песні свае тоны
І свой адбітак глыбіні.

Іду я, дом свой аглядяю,
Ды сам з сабою разважаю,
А на душы такі спакой!
І песня нейкая жывая
У дружны тон адзін спявае
І з гэтym небам і зямлём.

13/IV 1939

НА РУІНАХ ПРОШЛАСЦІ

Праз пяць гадоў я зноў наведаў Вусце,
Прытулак дум, абранны мной куток,
Дзе высіцца Вусцянскі мой грудок
І вецер лёгенька гайдаецца на кусце.

Іду на груд павольнаю ступою.
Сумотна мне, бо я цяпер адзін,
Мне шмат чаго прыходзіць на ўспамін,
І нікну я паныла галавою.

Грудок усё ж такі, як быў, прыветны,
Гваздзічка белая, чабор на ім,
Ды ўжо гляджу я поглядам другім,
Як дуб стары, астаўшыся бяздзетным.

Стаю, маўчу, мясціны аглядаю, —
Змяніліся, і трудна іх пазнаць.
Дубоў маіх паменшылася раць,
Як і людзей у родным нашым краі.

Бязлюддзе, ціш. Высокаю травою
Вусцянскія сялібы зараслі.
Бярэznічак заняўся на зямлі,
Атульвае разложыстую хвою.

Дарожкі той, што бегла к Балаchanцы,
Няма нідзе — згубілася ў траве,
У памяці ж маёй яна жыве,
Як шмат з таго, што знікла на палянцы.

І тых, з кім я так блізка быў знаёмы,
Ужо няма: хто выселіўся сам
К апошнім тым на свеце рубяжам,
Дзе крыж стаіць журботна-нерухомы;

Другіх вайна ў далёкі свет пагнала,
І многа іх не вернеца назад;
А трэціх вынішчыў, пабіў фашистыкат,
І родная зямля іх не прыбрала.

І ўсё мне тут, дзе вокам я ні кіну,
Нагадвае аб жорсткасцях вайны.
Знявечаны лясы, а параснік буйны
Жыве і тчэ спрадвечную тканіну.

Ідзе жыццё, буянец яго сілы, —
Хай паспрабуе хто суняць яго, спыніць.
Снue жыццё за ніццю сваю ніць,
І моцныя для ўзлёту яго крылы.

Я ведаю — загояцца ўсе раны:
З пажарышч край паўстане, расцвіце
Ва ўсёй сваёй красе і паўнаце, —
Наш верны шлях, ён з праўдай павячаны!

І толькі мне адно сягоння горка:
Няма таго, з кім думкі я дзяліў,
З кім тут стаяў, з кім я шчаслівы быў, —
Пагасла ты, яснюсенькая зорка.

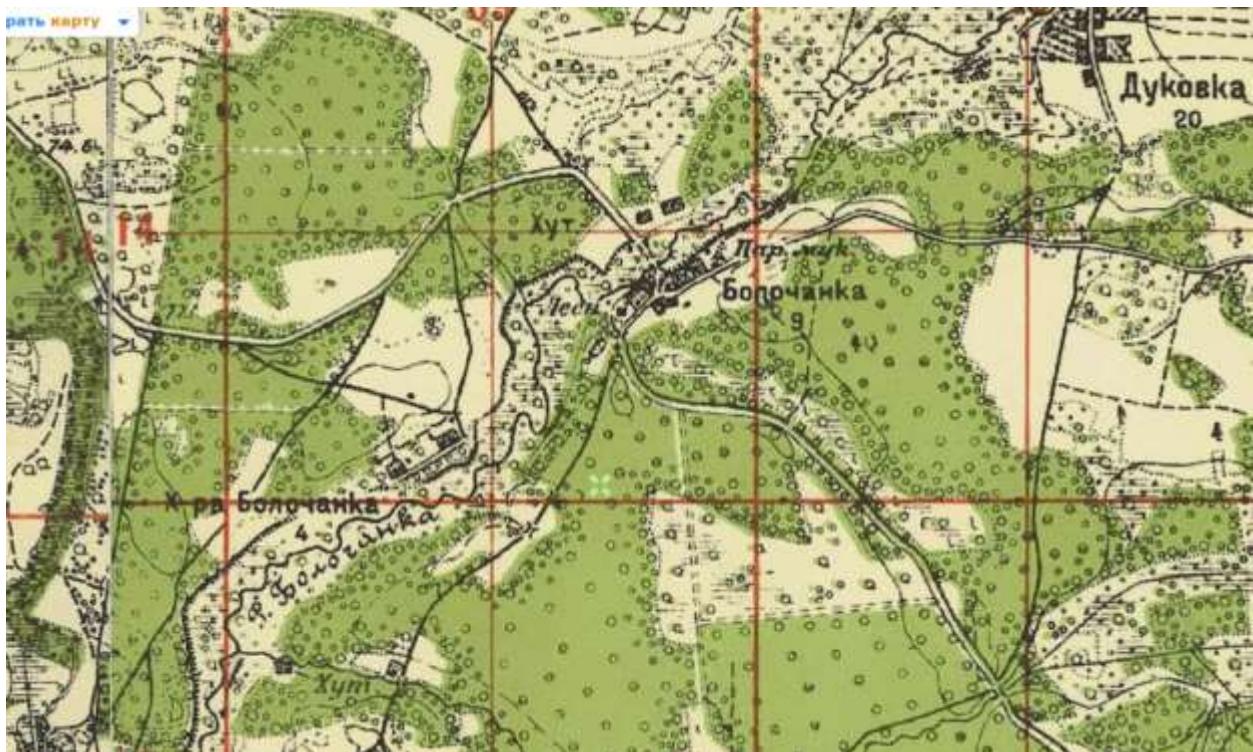
08.07.1945–9.08.1945

У першым падарожжы
“Загібелька лепш Парыжа”
Злева направа: Вера Міцкевіч,
Валянціна Мароз, ігар Свірыд,
Юры Важнік, Марыя Міцкевіч,
Інна Важнік 14.11.2021
Здымкі Наталлі Іллініч,
Дзмітрыя Важніка

Балачанка

Вёска **Балачанка** – месца летніх адпачынкаў Якуба Коласа ў пасляваенныя гады. Каставу Сцяпанавіч Дзятка, жыхар Балачанкі, сябра паэта. Апавяданне "Між дзвюх рэчак", вершы.

МІХАСЬ МІЦКЕВІЧ

Аб сваім вялікім горы бацька пісаў блізкім, знаёмым. 11.09.1945 году я атрымаў ліст ад яго: "Дарагі мой сынок Міхасёк! Астаўся я адзін. Самапачуванье маё ня надта цікавае. Лёг паляжаць. Лежучы, думаў пра цябе, як ты там жывеш. І вось рашыў сесьці і напісаць табе колькі словаў. На другі дзень пасля твайго ад'езду сабраўся ў Балачанку. Раней 2-х гадзінаў дня выбрацца не маглі. Заехалі каля 4-х дня. Я пайшоў з кошыкам пад Парню. Пападаліся сям-там баравікі. Але з раніцы хадзіла многа народу, і мой збор быў ня дужа багаты. Знайшоў каля 25 баравікоў. У хвойніку было маўкліва і глуха. Хоць бы адна птушачка зацікуала. Прайшоў невялікі і нядоўгі дожджык. Хадзіў я адзін, успамінаючы тыя дні, калі мы хадзілі тут перад вайною: ты, мама і я. Я прыйшоў пад тую нагнутую хвойку, каля якой ты коліс хаваў на выраст маленькія баравічки. Ты не знайшоў свайго схову, і толькі праз тыдзень я выпадкам насунуўся на яго і падабраў цэлы гурт ладных баравікоў, схаваных табою. Кожная мясцінка каля Парні нагадвала мне той далёкі і дарагі час, калі я з мамаю хадзілі тут. Я прыгадаў і той куточак хвойніку, дзе мама знайшла вельмі ўдалага баравіка. Я ўсё думаў пра маму. У маіх вушах гучай яе голас вось так, як бы толькі што чуў яго. І мне прыйшла ў галаву такая блазная думка: гукнуць у лесе – Мару-у-уся! І я падумаў сабе: а што адчуў бы, калі б раптам на гэты выгук я пачуў – А-гу! Мне стала сумна-сумна, і на очы наплывалі сълёзы. Пішу гэта табе проста, як летапіс свае душы і свайго настрою, і пастанаўся да гэтага, як да звычайнага факта нашага чалавечага жыцця..."

Адчуваючы адзіноту, неабходнасць зьняць цяжар перажываньняў, бацька гэты летапіс свае душы выказваў у пісьмах да Святланы Сомавай, да Алесі Кетлер, а таксама да іншых знаёмых. Свой сум ён занатаваў і ў пачатку працягу паэмы "Рыбакова хата", якую закончваў у Менску:

У той дарагі сэрцу “күткік надсьвісласкіх далін” улетку сорак пятага мы прыязджалі некалькі разоў. Заязджалі да Канстанціна Сыцяпанавіча Дзяткі і яго жонкі Марыі Іванаўны. Косьцік, як звалі Дзятку, расказваў розныя гісторыі з часоў нямецкай акупацыі. Расказаў гісторыю хлопца, які з-за любай дзяўчыны пайшоў да немцаў. З гэтай гісторыі нарадзілася аповесьць “Між дзьвюх речак”. Ён расказваў, як загінуў Валодзя Жук, у якога мы летавалі ў 1938 годзе. Яны разам на дзьвюх падводах адвозілі ў мястэчка збожжа. Калі вярталіся назад, конь Косьціка крутануў на Падбярэжскай лагчыне і абыйшоў месца, дзе была паставлена партызанская міна. А конь Валодзі ня збочыў, і воз падарваўся. Валодзя памёр ад ран. У дому Дзяткі сустрэліся з героям Савецкага Саюзу, камандзірам партызанская брыгады “Полымя” – Я. Ф. Філіпскіх. Ён пабраўся з пляменынцай Косьціка мілай Вандай і заязджаў да яе радні. Пасьля Ванда Браніславаўна ўзначаліла акадэмічную бібліятэку імя Якуба Коласа, а іх дачка працавала ў інстытуце фізікі Акадэміі навук, выконвала таксама ролю сакратара навуковага савету па фізіцы плазмы, у склад якога уваходзіў і я. А тады за добраю чаркай і казачнай закусью, прыгатаванай Марыяй Іванаўнай, адбылася цёплая, шчырая гамонка і аб літаратуры, і аб далейшых шляхах жыцця. Яўген Фёдаравіч у знак пашаны падараваў Коласу свой партызанскі пісталет ТТ.

Даводзілася і мне пазыніцца і таксама выклікаць бацькоўскія перажываньні. Так, аднойчы мы паехалі з Фёдарам Хадасоўскім на паляванье на яго матацыкле, а ў ім нешта сапсавалася, і Федзя доўга рамантаваў яго. Дадому прыехалі позна ўночы. Федзя быў адмысловым шафёрам, сълесарам, а таксама майстром радыёпрыёмнікі і г. д., але аднойчы, везучы бацьку з Балачанкі, заснуў за рулём, і машина зъехала ў кювет і легла на бок у балоціну. Сам бацька выбрацца з машины ня мог, Фёдар вынес яго на руках – некалі быў чэмпіёнам па барацьбе ў сваёй вазе. Траўмаў ніхто не атрымаў, але Данік тут жа разьлічыў яго і на яго месца запрасіў маладога хлопца з гаража Акадэміі Сяргея Сонюшкіна. “Пенсію” шафёрам бацька плаціў са сваёй кішэні – тысяччу рублёў. Сяргей машину даглядаў добра, і пасьля таго, як атрымаў Опель-

З чаго пачаць працяг паэмы?
У прошласьць сплыў час немалы...
Ох, чарпанулі гора ўсе мы,
Зазналі розныя сталы!
Шумеў, шугаў над нашым краем
Агністы віхар, чорны вір.
Яшчэ сягоння мы ня знаем
Каго і дзе хавае жвір.
І часта, часта ў падарожжы
Магіла зрок прыпыніць твой,
І ты панікнеш галавой –
Каго вартуе агарожа?

Няма ні надпісу, ні крыжа,
Адзін гарбок сухой зямлі,
Дзе вецер песні свае ніжа
На травяныя съцебялі.
Мой мілы дружка, скуль і хто ты?
Як ты знайшоў тут дом глухі,
Дзе больш няма надзея, турботы,
Дзе толькі родзяць лапухі?
Мне боль пякучы сэрца гложа
І сына ўспомню я свайго.
А дзе магіланька яго,
Мне адказаць ніхто ня можа.

Я мімаволі ўспамінаю
І ў той куток імкнуся зноў,
Дзе жыў я ціха, як у раю,
З сваёй сям'ёю між дубоў.
Былі вы жывы і шчасльвы –
Ты, друг мой жонка, і ты, сын.
Нам песні пелі пожні, нівы,
Кусты надсьвісласкіх далін.
І вас цяпер няма са мною!
О, хоць бы вам пачуць мой сум,
Зірнуць у вір гаротных дум
З яго бяздоннай глыбінёю..
Мой мілы сын, мая Маруся!
Нас разлучыў няўмольны лёс.
За вас зямлі я памалюся
І акраплю расою сълёз...

Адміral, бацька падараваў ранейшую Сяргею.

Нягледзячы на частыя захворваньні Колас працягваў плённа працаваць. А для творчай працы найбольш спрыяльныя ўмовы былі створаны ў пісьменыцкім дому адпачынку – Каралішчавічах. Хаця навакольная прырода не радавала вока чалавека, які захапляўся чыстымі, празрыстымі хвайнікамі, засланымі ігліцяю і белым мохам, але ж там быў добры

пакойчык, някепская кухня, а галоўнае – добрая кампанія пісьменьнікаў з іх жонкамі і дзецьмі. Цёмы на нізіне яловы лес больш адпавядай называе *Камарышчавічы*, чым *Каралішчавічы*. Немалаважным было і тое, што сюды значна менш дабіралася наведвальнікаў, больш часу можна было аддаць творчай працы. Безумоўна, у Балачанцы адпачывалася лепш, навакольныя лясы тулі і зядлага грыбніка і прыгадвалі дарагое мінулае. Але ў тым годзе сур'ёзна захварэў Канстанцін Сцяпанавіч Дзятка, прыйшлося адвезьці яго ў Менск у бальніцу. Колас часта наведваў яго. Хворому становілася горш і горш. Дактары не гаварылі, што ў яго за хвароба. А ён адчуваў прыбліжэнне канчыны і прасіўся дахаты, каб памерці там. Дактары доўга не пагаджаліся выпісаць хворага, але нарэшце саступілі яго просьбе. У той дзень, калі Колас сабраўся адвезьці яго, ён памёр, адштурхнуўшы кіслародную падушку са словамі: “Калі не хапае свайго паветра, то штучнае мне не патрэбна”. Пахавалі яго на Кальварыйскіх могілках. Яшчэ адзін ланцужок, які звязваў Коласа з блізкім сэрцу чалавекам, з мясьцінамі, што сталі другой радзімай, абарваўся.”

З ДЗЁННИКА «НА СХІЛЕ ДЗЁН»:

«20/IV. Дасканалая дорога ў падбярэжска-балачанскім лесе. Які мілы, утульны лес абапал дорогі! У Вусці Міхась сышоў з машины. Прывемна парадавала вока балачанскае поле. Косцік стараецца. Сустрэўся з ім з радасцю».

НАТАЛЛЯ ІЛЫНІЧ

“У 1999 г. мы з вучнямі Талькаўской школы былі ў турпоходзе “Па Коласавых мясцінах Пухавіччыны”. У Балачанцы тады пазнаеміліся з мясцовым жыхаром Мікалаем Сцяпанавічам Коранем, 1922 г. нар. Ён расказаў: “Нарадзіўся я ў весцы Хідра, а калі мне было 5 год, сям’я наша пераехала ў Балачанку. Тут прайшло маё дзяцінства і юнацтва. Добра памятаю Коласа і ўсю яго сям’ю. З Міхасем хадзілі лавіць рыбу на Балачанку. Вось тут, насупраць маёй хаты, стаяла хата Косціка Дзяткі. Да яго Колас прыязджаў часта. І не толькі летам, а і восенню, зімой. Добра яны дружылі з паэтам. Дзятка працаваў тады старшынёй калгаса ў Балачанцы. Якуб Колас даў гроши калгасу ў цяжкія пасляваенныя гады на каня і грузавы аўтамабіль”

У наступны раз я апынулася ў Балачанцы праз 10 год, ужо з іншымі вучнямі. Мікалай Кораня мы не знайшлі, а пазнаёміліся з прыветлівой мясцовай жыхаркай Нінай Васільеўнай Кляўко, 1944 г. нар.. Яна рассказала пра сваё дзяцінства, якое было “беднае, але вясёлае”. У яе памяці засталося, як аднойчы, абегнаўшы на машыне балачанскіх дзяцей, што ішлі са школы з Хідры, Колас спыніўся, разгаварыўся з імі пра жыццё, пытаў, як хто вучыцца, і даў кожнаму па 25 рублёў.”

ЗІМОЙ У БАЛАЧАНЦЫ

Пад белай страхою стаіўся пасёлак,
Прымоўклі навокал лясы.
Мільёны, мільярды халодных вясёлак
Убраці снягоў абрусы.

І колькі тут ясных, бліскучых іскрынак
На снезе марозным, сухім!
Як ціха! Як соладак тут адпачынак
Між лесу ў пасёлку глухім!

Мы так разважалі і так успрымалі
Спакой неабыклы і глуш,
І неслі далёка нявидныя хвалі
Суладнасць і згоду дзвюх душ.

За днімі дні пойдуць звычайнай дарогай,
Нібы несупынны струмень...
Мой дружка! Нам радаснай песняй з былога
У памяці ўстане той дзень.

27/1 1947

МАКСІМ ЛУЖАНІН. ТАСТАМАНТ СТАРОГА ГРЫБНІКА

У Балачанку Канстанцін Міхайлавіч ездзіў з самага пачатку грыбнога сезона, калі пракідаліся першыя баравікі, а пад восень заставаўся ў Дзятак на некалькі дзён. Раніцай і ўвечары ён ішоў па раздабыткі і цягаяў грыбы вялікімі кашамі, не даючы браку ніводнаму гатунку, пакуль Марыя Іванаўна не насольвала поўную кадушку. Гэты трафей з вялікай урачыстасцю перавозіўся ў Мінск. Не марудзячы, склікаліся на дэгустацыю знаўцы, майстры і аматары грыбнога спрады.

— Гэта забабоны,— гаварыў гасцям Канстанцін Міхайлавіч ззяючы,— што кожны гатунак трэба трymаць у асобным посудзе. Глядзіце, я салю разам і таўстухі, і зялёнкі, і асавікі, і рыжыкі, і нават лісічкі. А, скажаце, нясмачна?

Грыбы, вядома, хвалілі, дый үдаваліся яны такія, што маглі лічыцца ласункам.

«Грыбная» дружба — гэта невялічкі звязчак у тым моцным і сапраўдным сяброўстве, якое звязвала Канстанціна Міхайлавіча з балачанскімі калгаснікамі. У баку Пухавіч ён часта праводзіў лета яшчэ да вайны, Талька, Падбярэжжа, Вусце дый самі Пухавічы, дзе быў пісьменніцкі дом адпачынку,— усе гэтыя мясціны звязаны з яго імем, носяць сляды яго прысутнасці, хоць пагарэлі многія з дамоў і пазарасталі пустазеллем шмат якія сядзібы.

Ураджай балачанскага калгаса быў, можна сказаць, найпершай, надзённай спрадай Коласа. Ён дапамог атрымаць балачанцам грузавік, а адразу пасля вайны гэта было не так лёгка, потым старайся ўгнаенняў, самым гарачым чынам удзельнічай у жыцці калгаса, хваляваўся за яго планы і поспехі. Вяртаўся адтуль заўсёды ўзбуджаны, з толькі што пачутай навіной, вось зараз убачаным малюнкам, трапным, падхопленым у сваіх калгасных сяброў словам.

Так узнікла апавяданне «Між дзвюх рэчак», па першым хрышчэнні — «Асірацелая хата». Поруч з сядзібай Дзятак і стаяла акурат такая хата. Праз пыльны лядок расколатых шыбін з яе вылівалася сірочая цішыня спусташэння.

Колас слухаў, калі і як запуставала гэта будыніна. Часамі ён прыплюшчваў вочы, мусіць, каб выразней уявіць людзей, што апошні раз зачынілі тут за сабою дзверы.

Ішоў час. У хаце з'явіліся новыя гаспадары, падобныя да ранейшых клопатам, але зусім іншага лёсу і ўдачы людзі.

Трэба было брацца за другую палавіну гісторыі асірацелай і наноў заселенай хаты. Гэтае апавяданне ўжо ўсплыўала асобнымі рысамі ў гаворцы, але так і не выхадзілася ў задуме...

У Балачанку звычайна ездзіў адзін, хіба што падвозіў на паляванне сына Міхася, ссаджваючы яго дзенебудзь у палавіне дарогі на балотцы, дзе вадзіліся качкі.

— Грыб шуму не любіць,— гаварыў Канстанцін Міхайлавіч,— бо ён сам ціха расце. А людзі бяруць вялізныя кашы, нажы метровыя і, задзёршы галаву, швэндаюцца па дзесяцёх у лесе. Гу-га! Га-гу! Вось такія грыбнікі і вяртаюцца з пустымі кашаліямі, бо грыбы пазашываюцца ў мох ад страху, сядзяць і калоцяцца там, бедныя. А ты рабі так: зрэзаў грыбок, абчысць, палажы ў кошык, нож складзі і схавай у кішэню, а кошык пастаў на зямлю. Грыбы цікаўныя. Захочацца ім зірнуць, што ж робіцца ў тваім кошыку, як жывецца там іхнім сваякам. Павысаджваюць галовы з гліцы, а ты іх паціхеньку і хапай.

Гэтыя для жарту прыдуманыя запаветы грыбнога збору насілі гучную назуву: «Тастамант старога грыбніка»...

Выехалі мы ў Балачанку на світанні і да ўсходу сонца былі ўжо ў лесе. У загадзя нагледжаным і аблюбаваным месцы спыніліся і паснедалі.

— Я патупаю тут, каля машины,— сказаў Канстанцін Міхайлавіч,— а ты ідзі на той бок дарогі. Там слаўныя мясціны, але я не дапну, ногі кепска носяць.

Пахадзіў з гадзіну ў паказаным мне кірунку, а там былі завалы і густы падлесак, страціў надзею ўбачыць хоць што-небудзь падобнае на баравікі і вырашыў змяніць месца. Каб не забягаяць наперад Канстанціну Міхайлавічу, пачаў абыходзіць яго, мерачыся падацца ў глыбіню лесу. Выбіўшыся на дарогу, убачыў, што Канстанцін Міхайлавіч ходзіць удоўж і ўпоперак па тым самым хвойніку, дзе я пакінуў яго, і даволі часта нагінаецца. Значыць, ёсць-такі баравікі!

Адышоўшы метраў трыста ад Канстанціна Міхайлавіча, сустрэў і я ўдачу. Донца кошыка пакрысе закрывалася ладнымі крамянымі грыбкамі. Аднак іх было вельмі і вельмі мала. Прадчуваючы кпіны са свайго няўмельства, я гарачыўся, бегаў і, вядома, прапускаў добрыя мясціны неагледжанымі.

Лёс паслаў на выручку цётку-калгасніцу. Кош у яе быў ужо амаль поўны, яна кіравалася дамоў. Пасля кароткага, а галоўнае — бязгучнага торгу (у лесе далёка чуваць) цётчыны баравікі перабраліся да мяне ў кошык, а мая дваццацьпятка завязалася ў вузельчык яе хусткі.

Я вярнуўся «на той бок дарогі», а адтуль пайшоў праста настустрach Канстанціну Міхайлавічу.

— Ну, як? — весела гукнуў ён.

— Слаба,— адказаў я, робячы нездаволены і расчараўаны выгляд.

— А ў мяне нішто сабе.

Канстанцін Міхайлавіч наказаў дзесяткі два белых і, зазірнуўши ў мой вышэй паловы насыпаны кош, абсекся і спахмурнеў.

— Дзе ж ты быў? Па той бок дарогі?

— Так, пакруціўся там, дзе вы паказалі.

— Цікава...

Грыбнікоўскае самалюбства Канстанціна Міхайлавіча было моцна ўражана. Ён надумаўся ехаць на Вусцянскі груд.

— Там болей набяром.

На новым месцы, пакінушы яго абшукваць даўно аблюбаваныя хвойныя ўзгорачкі, я падаўся сцежкаю ўніз, на верасы.

— Там нічога не будзе,— папярэдзіў Канстанцін Міхайлавіч.— Давай лепей хадзіць разам тут браток.

Мне не хацелася замінаць яму, дый чамусьці выбраны маршрут жывіў надзею тое-сёе знайсці. Нарэшце, тут да мяне прываліла сапраўднае грыбное шчасце. Верас паабапал сцежкі стаяў высокі. Махнушы кашом, я зрушыў верасовы куст і ўкамянеў. Баравікі сядзелі адзін пры адным: вялізныя, са здравеннымі рудымі капелюшамі, сярэдняга росту, як быццам падглянцеваныя ваксаю, і зусім маленькія, што ледзь вытыркалі з зямлі, нейкага дзіўнага, ліловага адцення.

Я пачаў падымаць куст за кустам: усюды было такое ж багацце. Не паспей я падабраць і палавіны натрапленай нерушы, як пачуў клаксон: клікалі з машыны. Я ведаў, што Канстанцін Міхайлавіч не любіць чакаць, але не мог перабароць паляўнічае прагавітасці і азарту і, не слухаючы працяглага воклічу «ту-ту», не адгукаўся, пакуль не нарэзаў кошык пад самую ручку. Бег да машыны, мімаходзь адгортваючы верас: грыбы стаялі строем на сонечным баку сцежкі.

— Дзе ты бавішся? — нецярпліва кінуў Канстанцін Міхайлавіч, ён ужо сядзеў на месцы.— Паедзем абедаць...

— Ды вось,— толькі і мог вымавіць я, задыхаўшыся ад шпаркай хады.

— Ты, мусіць, варажбіт. Іграеш на дудачцы, а грыбы самі ў кош лезуць.

І ніяк не хацеў даць веры, што яны сабраны поруч, на верасовай далінцы. Потым усё ж вырашыў праверыць і са здавальненнем рэзаў самыя маладыя і здаровыя:

— Глядзі ты, як высыпалі!

На абедзе ў Дзяткавай хаце паскардзіўся гаспадарам:

— Закасаваў мяне сёння Максім. Трэба аддаваць свае грыбніцкія медалі.

Увага адцягнулася стукам у дзвёры.

— О, мусіць, інспектар ідзе.

— Ён самы,— пацвердзіў гаспадар, адчыняючы.

«Інспектарам» аказаўся вастравокі хлапчук гадоў дзесяці. Даўши «дзенъ добры», ён стаў у парозе разглядаючыся:

— Як маешся? — спытаў Канстанцін Міхайлавіч.— Рыбу ловіш? Не ловіца? Дык ты ў грыбы хадзі, мы унъ колькі нарэзалі.

— Я ўжо бачыў у машыне,— адказаў хлопец.

— Ну, на тое ж ты ў нас інспектар. Вазьмі сабе цукерку.

Калі за гасцём зачыніліся дзвёры, высветлілася паходжанне ягонай мянушкі. «Інспектарам» яго празваў Канстанцін Міхайлавіч за надзвычайнную цікаўнасць. Варта было толькі каму-небудзь заявіцца ў калгас, як хлопец beg туды і выісвятляў: хто прыехаў, адкуль і па якой патрэбе.

Гасціванне наша ў Балачанцы закончылася кароткім апавяданнем Канстанціна Міхайлавіча.

— Аднойчы, яшчэ падлеткам, натрапіў я ў Альбуцкім лесе на неруш. Ні да гэтага, ні пасля — ніколі такога не бачыў. Грыбы сядзелі так густа, што нагі не ўб'еш. Зрэжаш аднаго, а пад ім яшчэ два-тры меншанькія. Нарэзаў я повен кош, а грыбоў нічуць не паменшала. Скінуў тады кашулю, завязаў каля каўняра, нарыхтаваўся рэзаць, а тут чую — надыходзяць жанкі на маю паляну. Пабяруць, думаю, усе грыбы. Я скарэй — усё з сябе, пагнуў бярэзіну, узяў у рукі вяршок і падскакваю голы. Бабы мае ледзь не памлелі. Спачатку думалі — чорт. Пасля разгледзеліся, пазналі, але вырашылі, што я звар'яцеў.

Едуchy назад, стомлены даволі вялікаю пераходкаю, я задрамаў.

— Тпру, прыехалі,— пабудзіў мяне Канстанцін Міхайлавіч.— Можа піва хочаш?

Машына стаяла каля «хамута», такую мянушку мела пухавіцкая чайнaya.

Аднойчы, па дарозе ў Балачанку, Канстанцін Міхайлавіч үбачыў тут каля ганка некалькі хамутоў.

— Ці коні, змакрэўшы, сядзяць, і піва п'юць, бо ў хамутах туды не пусцілі, ці людзі, ідуchy запрагаць коней, надумаліся кульнуць па чарцы. Хутчэй за ўсё коні. П'юць з гора, бо іх моцна тэхніка выціскае...

Успомнілася, як на адной з дарог бачылі мы чалавека, які спрытна каціў на веласіпедзе, а ззаду трухаў прывязаны за раму конь.

Канстанцін Міхайлавіч паглядзеў услед і падзяліўся меркаваннямі:

— Кіламетраў цераз дзесяць яны памяняюцца — дзядзька пабяжыць збоку, а конь пацісне на веласіпедзе, накручваючы капытамі педалі.

Каля самага Мінска Канстанцін Міхайлавіч павярнуўся да мяне і зірнуй вачыма, перад якімі нельга было маніць:

— Купіў?

Я вырашыў не здавацца да апошняга.

— Што, дзядзька Якуб?

— Тыя першыя грыбы?

— Навошта купляць, калі я добра збіраць умею.

— А дзе ж ты іх сабраў?

— Я ж вам казаў.

— Па той бок дарогі?

— Ага.

— Дык там жа грыбы не растуць!

— А нашто ж вы мяне туды пасылалі?

— Дзівак ты, Максім! Які ж гэта паважны грыбнік аддасць другому сваю мясціну? — скончыў ён гаворку жартам.

Я прызнаўся, як была справа...

Вядома, не ад улюблёнай мясцінкі адводзіў ён мяне. Проста хацеў пабыць сам-насам з думкамі ў лясной адзіноце...

Беразянка

У 1939 і 1940 гг. Колас адпачываў у пасёлку Беразянка. Там яму вельмі спадабалася. Паэт нават планаваў пабудаваць сабе ў Беразянцы лецішча, якога да гэтага часу не меў. 1941 годзе перакрэсліў усё: у гады вайны Беразянка падзяліла лёс спаленых беларускіх вёсак.

МІХАСЬ МІЦКЕВІЧ

1939 год пачаўся новай кампаніяй – ліквідацыяй хутароў, хутарскога гаспадарання, будаўніцтва новай вёскі. Праўда, гэтае “будаўніцтва” зводзілася да механічнага перавозу старых хатаў на новае неабжытае месца. Пры гэтым загінулі сады, стражаны дагледжаныя, угноеная землі, ліквідаваныя многія выгоды сялянаў. Узровень жа дабрабыту не палепшыўся. Пад гэтую кампанію патрапіла і райскае месца – хутар Вусыце. Другога летняга прыстанішча доўга не шукалі. Насупраць Вусыцянскага грудка праз малаяўнічу пойму Сьвіслачы праглядаліся хаткі Беразянкі, вёсачкі з дзвесятнаццаці гаспадарак. Там, у апошняй хатцы вёскі, як яўжо згадваў, хатцы лесьніка Лявона Шчэрбы і яго жонкі Зосі мы асталяваліся. Недалёка ад нас дарогу перасякала канава Жалезянка, што ішла з-пад Блужы, праз забалочаныя мясціны. Чыстая, добра прагрэтая вада папаўняла Сьвіслач. Берагі яе і тут упрыгожвалі дубы, месцамі суцэльнаю съцяной зьвешваліся над вадою лазьнякі, а бялюткі пясочак, шматкроць перамыты вадою, аздабляў нізінкі за паваротамі рэчышча. З якою асалодаю мы бавілі час на ім у гарачыя дні! Мурожная трава зялёным покрывам рассыцілася ўздоўж высокага берагу, напаўняючы паветра водарам кветак. А на заліўных лугах віліся выжарыны – рэшткі даўняга рэчышча. З другога боку – хвойнікі з балоцінкамі, але далёка не такія грыбныя, як Вусыцянскія. У той год у Беразянцы адпачывала бацькаў дзядзька Ігнась, сюды ж перабраўся Пятро Глебка.

Беразянцы былі працавітымі, сімпатычнымі людзьмі, умелі працаваць і весяліцца. Яны ўтварылі маленькі, але вельмі дружны калгасны калектыв, які ўзначальваў Клемус Жук. З яго цесьцем Васілём Паскробкам бацька пасябраваў. Той быў вельмі цікавым чалавекам, майстрам на ўсе рукі, штукаром. Ён рабіў такі хвацкі квас з сушаных грушай на мёдзе, што прыводзіў усіх у захапленыне. Яму прысьвечана колькі старонак у XVI разьдзеле паэмы “Рыбакова хата”.

Недалёка ад Беразянкі ляжалі балоцінкі з чэзлымі хвойкамі і вялікімі купінамі. Калгасынкі вырашылі асушиць балота і зрабіць там агарод. Рыдлёўкамі пракапалі канаву, спусьцілі ваду ў

Даніла Міцкевіч і Клемус Жук. 1985 г.

Свіслач, а купіны склалі на ўгнаеньне. Калі ж прыйшоў час дажынак, паклікалі і маіх бацькоў. Да бацькі сяляне адносіліся з глыбокаю павагай. А як хораша съпявалі! Тут быў свой аркестр, свае майстры музыкі і съпеваў.

Пакойчык у хаце Шчэрбы быў невялічкі, маленъкім быў і сяньнік. І калі прыязджаў Юрка з сябрамі, а часам і Данік, то было цеснавата. Таму ў наступным годзе мы летавалі ў прасторнай хаце Карлюкевіча. Там і пунька была не малая. А поруч – Свіслач, дзе бацька праплываваў на лодцы пры сваіх паходах у грыбы. А вудзіць хадзіў досыць далёка ўніз па рацэ на сваё мінулагодніе месца. Каля хаты Карлюкевіча рос малады хвойнічак, але грыбоў у ім не было. І бацька прыносіў з Вусьцянскіх лясоў старыя грыбы і раскідаваў іх у гэтым хвойнічку. Праз пару гадоў там нарасло многа баравікоў.

Беразянка, як і яе людзі, так спадабаліся бацьку, што ён вырашыў побудаваць побач з вёскаю дачу. Выбралі ўчастак, навазілі лесу, але пачалася вайна. Назаўсёды скончылася дачнае будаўніцтва, нават не пачаўшыся. А Беразянку напаткаў лёс Хатыні. Немцы спалілі яе разам з 43 жыхарамі. Толькі некалькім жанчынам і дзецям удалося ўратавацца.

Перад адыходам на службу ў армію ў Беразянку прыехаў Юрка, каб разьвітацца з намі. Універсітэцкі выпуск 1940 году накіравалі ў конную артылерыю за Ломжу на мяжу з Германіяй. У часы службы Юрка некалькі разоў прыязджаў дахаты.

НАТАЛЛЯ МІЦКЕВІЧ

Аўтар кнігі «Доўгая дарога ад дома Янкі Маўра да дома Якуба Коласа: успаміны», дачка пісьменніка Янкі Маўра і нявестка Якуба Коласа, жонка Міхася Міцкевіча.

«У пачатку трыццатых гадоў бацька вырашыў знайсці для летняга адпачынку цікі куточак на роднай зямлі, дзе б нікто не замінаў яму працаўцаць. Выбраў хутар недалёка ад Турына, які называўся Лысай гарой. Там, на беразе старыцы Свіслачы, стаялі тры хацінкі, вакол якіх высіўся лес. Моста праз раку там не было, і гэтая мясціна была адасоблена ад іншых паселішчаў. Месца было сапраўды райскім...»

На хутары каля Турына сям'я пісьменніка адпачывала амаль кожнае лета да самай Вялікай Айчыннай вайны... і напачатку ў сям'і Маўра нават не ведалі, што ніжэй па Свіслачы лецішча аблюбаваў і Якуб Колас, з якім Маўр быў знаёмы яшчэ з дарэвалюцыйных часін.

Калі ж Міхась набыў аўтамабіль, мы аблюбавалі для адпачынку вёсачку Беразянка, дзе да вайны адпачывала сям'я Коласа. Немцы спалілі гэтую вёску...» і далей: «Пасля вайны тыя беразянцы, якія неяк уратаваліся ад смерці, адбудавалі хаты, толькі вёсачка парадзела больш чым напалову. Мы спыніліся ў доме Лёні Шчэрбы, у 1939 годзе ў яго хаце летаваў Колас са сваёй сям'ёй. Міхась Канстанцінавіч у адзін гадоў запрасіў у Беразянку сваю стрычечную сястру Веру. Яна прыехала ў пухавіцкую вёску са сваімі знаёмымі — артыстамі Вялікага тэатра оперы і балета. Яны былі тут некалькі дзён, і ў гэтая дні па Беразянцы разлівалася цудоўная музыка. Мы і жыхары вёскі з асалодаю слухалі яе...»

«Старэйшыя дзецы разам з намі амаль штодня хадзілі на малаяўнічую Свіслач. Гэтым мясцінам Канстанцін Міхайлавіч прысвяціў шмат вершаў, ды і ў Міхася успамінаў было многа. Цяпер ён са сваімі „спадарожнікамі“ — стрэльбаю і фотаапаратам — абыходзіў гэтая мясціны. Назіралася мноства здымкаў — на некалькі альбомаў — і чароўных краявідаў, і людзей, з якімі мы тут сустракаліся і сябравалі. Мы там шчасліва летавалі каля дзесяці год. Беразянка пусцела, людзі пакідалі яе. А калі ў Свіслач хлынулі сцёкавыя воды з мінскіх адстойнікаў — прарвала дамбу, — падысці да рэчкі было немагчыма, метраў за сто да яе стаяў страшэнны смурод.

Наш летні адпачынак у Беразянцы скончыўся. Хутка яна зусім апусцела. Цяпер на месцы вёскі Беразянка вырас лес і цяжка знайсці рэшткі падмуркаў хат ці калодзежныя ямы...».

Якуб Колас з нявесткай Наталлай Міцкевіч

Як далёка ён, гэты куток! Ён здаецца мне недасяжным раем. Ці ступлю на тую дарогу, што прывядзе да родных куточкам, на Свіслач, у Вусце, Беразянку і Балачанку? Як томіцца душа! Колькі магіл раскінулася на роднай зямлі!.. А Юрка!.. Баліць, баліць маё сэрца...

Якуб Колас

РЫБАКОВА ХАТА РАЗДЗЕЛ XVI

На бераг Свіслачы, пад Вусце,
Я перайду на нейкі час,
У ціхі кут, у захалусце,
Што ўжо апісваў я не раз,
Але ні разу як належыць
Я Беразянкі не крануў,
Мае ж сляды яшчэ ў ёй свежы
Я адчуваю тут віну.
Мне Беразянка, прызнаюся,
Сваёй паэзіяй глушки
Напамінае Петруши,
Куды я хутка зноў вярнуся.

А зараз выйду на дарогу,
Што ўздоўж пасёлка след прадзе.
Такой мясцінкі вы, яй-богу,
Наўрад ці знайдзенце больш дзе.
Дарога роўная, сухая,
Ёй не бракуе шырыні.
На ёй і пылу не бывае,
Гразі ж ніколі ані-ні.
Уздоўж дарогі шляхам руні
Ляжыць жывая ткань травы.
На хвоі кіньце вокам вы —
Тут што ні хвоя, то красуня.

Прашу — ўзыдзіце, калі ласка,
Ну хоць на гэты вось грудок.
Ёсць тут сем хвой. Не хвоі — казка.
Пад кожнай хвойяй халадок.
Стаяць яны, ну, як графіні.
Я запалонен імі ўшчэнт,
І кожнай з іх, як той жанчыне,
Гатоў сказаць я камплімент.
Яны ўсе стройны, свежы, крохкі,
Сваё ж ablічча ў кожнай з іх,
А прыгажэйшай з семярых
Назваць сапраўды не так лёгка.

Калі зірнуць у бок даліны,
Дзе Свіслач песціцца ў кустах,
То панарама зеляніны
У вашых вынікне вачах:
Густых кустоў жывая лава,
Альховы гай ускрай Парні,
Вусцянскі хвойнік кучараўы,
Што марыць мары ў цішыні,
І той мой груд асірацэлы,
Дзе вышака ўсё яшчэ стаіць,
Бы нейкі сон даўнейшы сніць,
Хоць Вусце ўжо і анямела.

А луг укрыт увесь дубамі...
Эх, сведкі цъмянай старыны.
Даўно вяду я дружбу з вамі —
Яе вытокі чуць відны.
Яшчэ малым у Наднямонні
Я палюбіў вас, і з тых дзён
Мяне галубіць ваша ўлонне,
Як казка-быль, як ява-сон.
Вы запаляеце праменні
Мае дзяцінае пары,
І вы мне сталі, як сябры,
І я ад вас у захапленні.

І шмат знайшоў бы слоў прыязных
І самых яркіх фарб для вас,
За адступленне ж я адказны —
Даруйце мне на гэты раз.
З-пад хвой-красунь, як на далоні,
Відаць і хаты, і двары,
І агароды ўсе, і гоні
Па бераг Свіслачы стары.
Прастору цьма сярод палянкі.
Сядзіба ж кожная і двор
Свой выгляд мае, свой узор,
І ў тым прывабнасць Беразянкі.

Двары разбіты як папала,
Ніхто не думаў пра планы,
Няма ні вуліц, ні квартала,
І непатрэбны тут яны:
Зямлі пясчанай колькі хочаш,
Будуйся, дзе табе зручней,
Дзе болей вабіць твае вочы,
Ты толькі ўладзіцца умей.
Глядзіш — адзін двор пры балоце,
Другі на горцы пад барком,
А там пад самым хмызніком
Стаяць будынкі ў адзіноце.

Але зірнем з дарогі ўправа.
Унь адштукован новы двор.
Будынкі зроблены на славу,
Ніхто не кіне ім дакор.
Калгасны свіран, ну, як сонца,
Святле беллю сваіх сцен.
А паглядзіце на гумёнца —
Прад ім старыя гумны — тлен.
Прасторна, светла ў ім, утульна.
Зірнеш — каўказская гара!
А колькі зложана добра!
То — ўсё калгасны скарб агульны.

Каля гумна стаяць, як вежы,
Стагі саломы і кармоў,
І ўсё ў парадку, як належыць,
Няма тут хітрыкаў і змоў.
Праз гэты двор прайсці прыемна:
Тут відзен клопат, ёсць і план,
І будзеш ты шукаць дарэмна
Слядоў нядбайства і заган.
А на падолку рунь рунее
Травы і рознай збажыны,
І рост яе такі буйны —
Сама сябе яна тут сее.

І гэты двор — найлепшы сведка.
Бо ён гаворыць без прыкрас,
Што беразянцы ўзіму, ўлетку
Працуюць дбала на калгас.
Чуць блісне сонца, яны летам
Сюды прыходзяць, як на пір,
І лозунг выкінуць пры гэтым:
«Давай работу, брыгадзі!»
Было, я помню, тут балота,
І што ж, павёў плячом народ,
І на балоце — агарод,
Дзе працаваць бярэ ахвота.

Прывет мой шчыры Беразянцы!
Прывет калгаснаму двару!
Прывет калгасніцы-сялянцы!
Прывет яе гаспадару!
Сярод маіх знаёмых новых
У Беразянцы ёсць адзін.
Яму з ахвотай я гатовы
Адвесці некалькі хвілін.
Немалады ён — мой равеснік,
Але рухавы, як юнак.
Ён — паляўнічы, ён — рыбак,
Страляе, ловіць, пяе песні.

Ён знае шмат якіх прафесій:
Ён і цясляр, ён і сталяр,
І першы грыбнік ва ўсім лесе,
І не абы-які пчаляр.
Ідзе, жыве сваім манерам,
Нідзе не хібіць у пуці.
Ён раз быў нават акушэрам,
Бо ўсё ж трапляеца ў жыцці.
Яго не вяжуць, як другога,
Застылай мудрасці гужы,
Ён і каханню не чужы,
Не адстae ад маладога.

Ён любіць жыць сваім адумам,
А сам на выдумкі дасуж.
Ён змайстраваў цішком, без шуму
Для асалоды свае душ.
І гэты душ замыславаты,
Такіх не знаюць гарады:
Ён вышку зладзіў каля хаты,
На вышцы цэбар для вады.
Не прости цэбар, а ў два донцы.
У дне адным з пайсотні дзір,
Другое ўзята на шарнір,
А воду грэе яму сонца.

Ёсць у яго яшчэ таланты:
Ён з мёду робіць хвацкі квас,
І дар ён мае музыканта,
Утне на скрыпцы іншы раз.
І шмат дзялілі мы з ім часу
І на сяле і за сялом.
Хвалу я складваў яго квасу
У дзень выходны за сталом.
Не толькі квас — была і стопка,
Не ганьбавалі мы і ёй,
Пілі з натхнёна душой —
І я і сябар мой Паскробка.

Жылі тады мы ў яго зяця.
Ідзе аднойчы ён да нас,
Ды на бяду нікога ў хаце
Не аказалася ў той час.
Спыніўся ён, яму нялоўка,
Ён хоча ўжо ісці назад,
Аж бачыць — шэльма паўлітроўка!
Ён падміргнуў сабе — стой, брат!
І да яе. Вымае корак,
Падносіць пляшку ў рот і — хлоп.
І раптам моршчыць губы, лоб
І куляй мчыцца на падворак.

Каля калодзежка карыта,
А ў ім вада для парасят.
Палашча рот ён дзелавіта.
Бадай ты спрах — дэнатурат!
— Тфу, панімаеш, ведай дзела! —
І трэ ён кончык языка,
А ўнучка Шурка падглядзела,
Якога даў дзед зевака.
Друг! помні сказ ты знамяніты
Старадаўнейшага пісьма:
На свеце тайн такіх няма,
Што асталіся б не раскрыты.

Ў той гадоў было сухое лета.
Дажджы спыніліся з вясны.
Штодзень у сінеч даль адзета,
З адной дзъме вецер стараны,
Ды вецер зыркі, сухавейны,
Мой недруг, вораг закляты.
Штодня глядзеў я, безнадзейны,
На ўсход і заход залаты.
Сачыў за небам пільна, дбала,
За кожнай хмаркаю на ім,
Глядзеў, ці хіліцца ўніз дым, —
Дажджу нішто не абяцала.

Груды на лузе парыжэлі.
Без часу ліст на дрэвах жоўк.
З дня ў дзень блакітныя пустэлі
Адзін і той жа слалі шоўк.
Нясу я ў свет свой клопат, мары,
Гляджу, што робіцца вакол.
Разносіць вециёр запах гары,
Што лес збірае ў свой прыпол.
І лес, здаецца мне, сумуе,
Сумуюць поле і лугі.
Стуліла неба берагі
І нашых скарг нібы не чуе.

Іду назад расчараваны
І запыняюся ў барку.
Хіба, каб сцішыць суму раны,
Пакалыхацца ў гамаку?

Ён тут развешан між дзвюх сосен,
А побач прости дачны стол.
Глядзіць праз голькі неба просінь,
І ўсё калышацца вакол
Са мною разам: неба, хмаркі,
Зямля і лес, што за ракой.
Мяне атульвае спакой,
І нібы сон мне сніцца яркі.

Вось так гадаю ў чуткай цішы
Глухога мірнага кутка.
Як бы мне хтосьці ў сэрцы піша
Працяг пачатага радка
Ці доўгі сказ аб людзях, быце,
Аб цьмянай прышласці гадоў,
А я трymаюся за ніці,
Каб не згубіць сваіх слядоў.
І знаю я: збяруцца хмары
І пераможна грымне гром.
Шырэй збудуецца наш дом,
І дождж буйны залье пажары.

Калі ж надыдзе навальніца,
Сустрэць яе ты будзь гатоў —
Жывыя сочацца крыніцы
З-пад шчыльна злёгшыхся пластоў.
А там, за ціхаю дарогай,
Шуміць бярэзняк малады,
А скрэз — дарожак многа-многа,
І я кіруюся туды.
Прывет я шлю прыродзе, людзям
І громам шумных навальніц,
Усмешкам радасным дзянніц...
Няхай жа ясным шлях наш будзе.

19-26/IV 1941 г

СЛАВА (Хвалебен)

Слава на Свіслачы
Груду Вусцянскаму,
Слава!

Слава і дубу высокаму
У Падбярэжжы,
Слава!

Слава і лесу зялёнаму,
Баравікам яго,
Слава!

Слава народу дзівоснаму,
Сынам і дачкам яго,
Слава!

Як сонца і зоры на небе
Не згаснуць ніколі,
Так будзеш і ты красавацца,
Народ наш, саколю!

Слава ж вам, людзі найлепшыя,
Сыны Беларусі,
Слава! Сла-а-а-ва!

У Лынъковай хаце. 13.05.1944 г.

